Ἔτος Α΄ Τεῦχος 4 Νοέμβριος 1907

ΕΘΝΙΚΗ ΨΥΧΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΙΔΡΥΤΩΝ

«Ὅπου ἄνδρες θεοὺς μὲν σέβοιντο, τὰ δὲ πολεμικὰ ἀσκοῖεν, πειθαρχεῖν δὲ μελετῷεν, πῶς οὐκ εἰκὸς ἐνταῦθα πάντα μιστὰ ἐλπίδων ἀγαθῶν εἶναι»; **Ξενοφῶν.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γ. Ν. Χατζιδάκι, *καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου,* Καὶ πάλιν περὶ τῶν μαλλιαρῶν (*συνέχεια*).
Ι. Σ. Φλετούρη, Εἰς τοὺς πεσόντας ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου.
Μ. Γ. Παπαδοπούλου, Ἐθνικὰ ἀνέκδοτα.
Δ. Α. Χατζηγιάννη, Ἡ ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων ἑνότης ἀνὰ μέσον τῶν αἰώνων (*συνέχεια*).
Κ. Α. Ρωμαίου, *καθηγητοῦ, ἀρχαιολόγου,* Τὸ ἐξωτερικὸν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.
Ι. Θ. Παπαγιαννοπούλου, Τὸ ἀναλλοίωτον τῆς Ἑλληνικῆς ψυλῆς.
Σ. Ε. Στάθη, Ἐλεημοσύνη (*διήγημα*).
Θ. Α. Κακριδῆ, *ὑφηγητοῦ,* Ὁ πολιτισμὸς τῆς σήμερον.
Σ. Ε. Στάθη, Ἀμβρόσιος Βιτσαμᾶνος.
Δ. Α. Χατζηγιάννη, «Ἀθηναϊκαὶ ἡμέραι» (*βιβλιοκρισία*).
Γνῶμαι σοφαί, ἐθνικὴ μοῦσα, ἀποφθέγματα, περίεργα κλπ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου ΝΟΜΙΚΗΣ, Ὀφθαλμιατρείου 5

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΙΛΟΠΟΙΕΙΟΝ

Η. ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
1000 ΧΕΙΜΕΡΙΝΩΝ 2000 ΨΙΑΘΙΝΩΝ ΠΙΛΩΝ

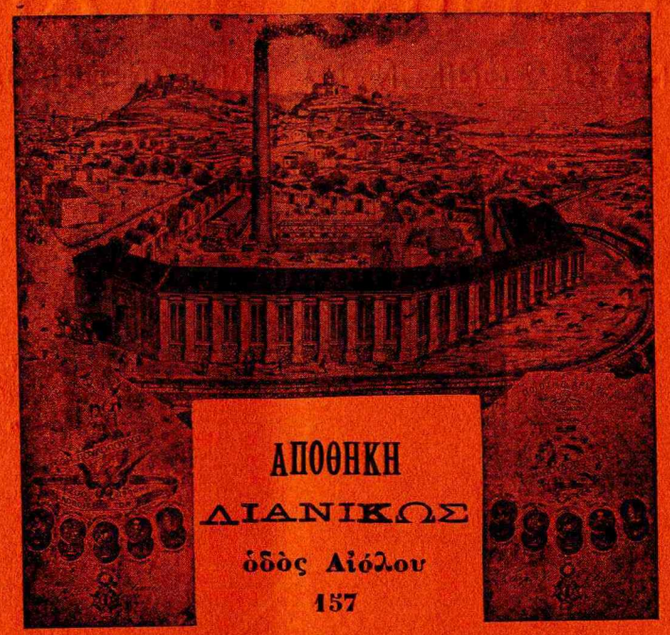

ΚΙΝΗΤΗΡΙΟΝ ΔΥΝΑΜΙΣ
200 ΙΠΠΩΝ

Ἱδρυθὲν τῷ 1896 ἐν Ἀθήναις, κατασκευάζει παντὸς εἴδους ψιαθίνους καὶ χειμερινοὺς πίλους, γαζόμενον τὰ δέρματα τῶν λαγωῶν, κονίκλων, ἐνυδρίδων καὶ λοιπῶν ζῴων.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ Σ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ἀντιπρόσωπος τῶν σοβαρωτέρων ὑπερωκεανείων ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν ὡς καὶ διαφόρων Τραπεζικῶν, Ἐμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Οἴκων.

Γραφεῖα :

Ἐν Ἀθήναις ὁδὸς Λυκούργου 12 (Πλατεῖα Ὁμονοίας)
Ἐν Πειραιεῖ ὁδὸς Ἀριστείδου (Πλατεῖα Καραϊσκάκη)
Ἐν Λαμίᾳ ὁδὸς Διάκου (οἰκία Στυλούδη)

Ἀντιπροσωπεῖαι καὶ ὑποπρακτορεῖα εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς.

ΚΥΡΙΟΙ ΦΟΙΤΗΤΑΙ

Τὰ ἐπισκεπτήριά σας
ΕΙΣ ΤΟΥ ΝΤΟΚΑ
3—Εὐριπίδου—3

Ἐπισκεπτήρια καὶ προσκλητήρια γάμων καλλιγραφικὰ καὶ εὐθυνά

Εἰς τοῦ ΝΤΟΚΑ
3—Εὐριπίδου—3

Εἰς τοῦ ΝΤΟΚΑ

Ἐπισκεπτήρια στιγμιαίως, Προσκλητήρια γάμων, καὶ πᾶσα ἄλλη καλλιτεχνικὴ ἐργασία

Διὰ τοὺς κ. κ. Στρατιωτικοὺς καὶ Φοιτητὰς γίνεται ἔκπτωσις.

3—Εὐριπίδου—3

ΕΘΝΙΚΗ ΨΥΧΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Ἱδρυταὶ οἱ σπουδασταί : Α. Ἀθηναῖος, Ι. Ἀνδρομηδᾶς, Κ. Δ. Κτιστόπουλος, Ι. Παπαγιαννόπουλος, Σ. Παπαγρηγοριάδης, Μ. Γ. Παπαδόπουλος, Ν. Γ. Παππᾶς, Α. Η. Πουλόπουλος, Σ. Ε. Στάθης, Α. Τσόλης, Ι. Σ Φλετούρης, Ι. Χαριτωνίδης, Δ. Α. Χατζηγιάννης.

Συνδρομὴ	Ἐσωτερικοῦ δρ. 6 προπλ Ἐξωτερικοῦ φρ. χρ. 7 »	Τιμὴ ἑκάστου τεύχους λεπτὰ 50	Διεύθυνσις Ὁδὸς Σίνα, 18, Ἀθῆναι

Ἔτος Α' **Τεῦχος 4** **Νοέμβριος 1907**

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΑΛΛΙΑΡΩΝ

Ζ'.

ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΙ ΤΟΥ κ. ΠΑΛΛΗ

Ὁ κ. Πάλλης ἐν σελ. 14 σημ. γράφει περὶ ἐμοῦ τὰ κομψὰ τάδε : «*Οἱ ξένοι* **μὲ** (sic) **τὸ** *Χαντζίδακιν* ἀξίζουν κατὰ τὴ φορά· εἶναι πολύτιμοι, ὅταν ἡ γνώμη τους τόνε βοηθᾶ, ἀνάξιοι λόγου ὅταν τὸ ἀντίθετο . . . . Χαρακτηριστικὸ εἶνε ὅ,τι λέει γιὰ τὸ Βιλαμόβιτς σελ. 368. Ἡ γνώμη τοῦ Βιλαμόβιτς δηλ. εἶναι σοφὴ ὡς ἐκεῖ ποῦ συφωνᾶ μαζί του· τ' ἄλλα δὲν εἶναι παρὰ «ἀπήχησις (!) τῶν ἀπό τινος χρόνου γραφομένων ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων». Μὲ ἄλλους λόγους εἶναι παππαγάλλος ὁ Βιλαμόβιτς ! Τὸν Κρούμπαχο τὸν ὕψωσε ὡς τὰ οὐράνια μιὰ φορά τώρα μᾶς λέει πῶς ἀποσαίρνει* (sic) *τὸν πανηγυρικό του, σελ. 519. Σᾶς λέω, παιδιά, εἶναι κίντυνος ἐθνικὸς τέτιος πρόστυχος ἄθρωπος, ὅταν παρουσιάζεται ἀντιπρόσωπός σας στοὺς ξένους, γιατὶ οἱ ξένοι δὲν τὸν ξέρουν ἴσως πῶς εἶναι αὐτοχειροτόνητος*». (*ἀντιπρόσωπος ἐγώ ; τίνος ἢ τίνων ;* καὶ *αὐτοχειροτόνητος ;* δὲν ἐνθυμοῦμαι οὔτε νὰ ἐνεφανίσθην ποτὲ ἀντιπρόσωπός τινος οὔτε νὰ ἐχειροτόνησα ἐμαυτὸν τίποτε. Ὡς φαίνεται ὁ κ. Πάλλης δὲν δύναται νὰ ἐκφρασθῇ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν αἱρετικῶν. Τότε ἂς ἐξεφράζετο εἰς τὴν συνήθη ἡμῶν γλῶσσαν, ἵνα νοήσῃ ὁ κόσμος τί θέλει νὰ εἴπῃ).

Εἰς τὰς ὕβρεις ταύτας τοῦ κ. Πάλλη οὐδεὶς βεβαίως σωφρονῶν θ' ἀξιώσῃ παρ' ἐμοῦ, ἵνα ἀπαντήσω Αὗται κατὰ τὴν λαϊκὴν παρ' ἡμῖν ἀντίληψιν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ κίβδηλα νομίσματα, ἅτινα ἐπιστρέφουσι πρὸς τὸν δόντα αὐτά. Ἐγὼ παρατηρῶν ὅτι αὗται εἶναι ἁπλῶς ἐνδεικτικαὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείας τοῦ ὑβρίζοντος καὶ οὐδὲν ἄλλο, ἔρχομαι εἰς ἀναίρεσιν τῶν παραλογισμῶν.

Καὶ λοιπὸν λέγω ὅτι ἐγὼ διδαχθείς ποτε παρὰ τοῦ παλαιοῦ Ἐπιχάρμου τὸ χρυσοῦν ἐκεῖνο παράγγελμα *νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τᾶν φρενῶν*, οὐδέποτε οὐδενὶ οὔτε Ἕλληνι οὔτε ἀλλοδαπῷ πάντα ἀνεξετάστως πιστεύω καὶ παραλαμβάνω. Μαθὼν δὲ πάλιν

* Τὸ ὄνομά μου διαστρέφει ὁ Πάλλης πολλαχῶς· ἀλλαχοῦ γράφει *τὸ Χαντζίδακιν*, ἀλλαχοῦ ὁ *Χαντζίδακις*· ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Γερμανικοῦ γράφει ὁ *Χαντζιδάκης*, τὴν δὲ γεν. σχηματίζει τοῦ *Χαντζιδάκεως* ! Γράφει μετὰ τοῦ ν συνάπτων, ὡς φαίνεται, πρὸς τὸ *χάνι*, καίτοι πασίγνωστον ὅτι οὐχὶ πρὸς τὸ *χάνι*, ἀλλὰ πρὸς τὸ *χατζῆς* (hadschi) συνδέεται τὸ ἐπωνύμιον τοῦτο τῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ (ἢ Μέκαν) προσκυνητῶν. Φαντάζομαι πόσον θὰ εἶναι τὸ πάθος τῶν ἀνθρώπων τούτων κατ' ἐμοῦ, ἀφοῦ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀθῴαν λέξιν ἐκσπῶσι τὸν θυμόν των. Ἐγὼ οὐδαμῶς ὑπὸ τῶν γελοίων τούτων ἐνοχλούμενος γελῶ πλατὺν γέλωτα ἐπὶ τοῖς φρυάγμασι καὶ σφαδαγμοῖς τῶν ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες βλέποντες τὸ ἔργον αὐτῶν καταρρέον διὰ τοὺς πανταχόθεν ἐλέγχους αὐτὸ τοῦτο μαίνονται οὐκέτ' ἀνακτῶς.

ν' ἀγαπῶ τὴν ἀλήθειαν, αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, παραλαμβάνω ταύτην ὁπουδήποτε καὶ παρ' οἱῳδήποτε εἴτε Ἕλληνι εἴτε ξένῳ δυνηθῶ νὰ εὕρω αὐτήν, ἀφοῦ πρότερον βασανίσας πεισθῶ ὅτι ὄντως εἶναι γνησία. Δὲν πιστεύω δὲ νὰ ὑπάρχῃ ἐν τούτοις ἐπίμεμπτόν τι· (πρβλ. καὶ ὅσα περὶ τούτου λέγει ὁ καλὸς Ὁράτιος nullius addictus jurare in verba magistri). Θὰ ἤμην, ὁμολογῶ, ἄξιος πάσης μομφῆς καὶ κατακρίσεως, ἂν τὴν αὐτὴν γνωμην ἀνδρός τινος ἄλλοτε μὲν ἀπεδεχόμην καὶ ἄλλοτε ἀπέβαλλον, καίτοι αὕτη οὔτε ὑπ' ἐμοῦ οὔτε ὑπ' ἄλλου ἐξηλέγχθη πρότερον ἐσφαλμένη· ἀλλὰ τοῦτο οὔτε ὁ κ. Πάλλης οὔτε ἄλλος τις ποτὲ ἀπέδειξεν. Ὁμοίως θὰ ἤμην ἐπ' ἴσης ἀξιοκατάκριτος, ἂν συστηματικῶς ἔφευγον νὰ μανθάνω καὶ παραλαμβάνω παρ' ὡρισμένων ἀνθρώπων, λ.χ. παρὰ τῶν ξένων ἢ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, εἴ τι ὀρθὸν εἶπον· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο συνέβη ἢ ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ κ. Πάλλη. Ἐγὼ προθύμως θὰ ἐδιδασκόμην καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου καὶ θὰ ὡμολόγουν τοῦτο παρρησίᾳ, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔλεγεν ἀληθές τι, ὅπερ ἀτυχῶς δὲν συμβαίνει. Διότι οὐδεὶς ἀνθρώπων θέλει, πιστεύω, μεμφθῆ καὶ ψέξει με ὅτι δὲν σπεύδω νὰ ἀσπάζωμαι τὰ ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ διδασκόμενα ἄτοπα, ὁποῖα ἤδη ἱκανὰ ἐξηλέγξαμεν, ἐλπὶς δὲ ὑπάρχει νὰ ἐξελέγξωμεν καὶ ἄλλα.

Ὁ κ. Βιλαμόβιτς, ἀνὴρ βεβαίως σοφὸς ἀπεφήνατο γνώμην ἀληθεστάτην, καθ' ὁλοκληρίαν δὲ ἀναιρετικὴν τῶν ἀγώνων τοῦ κ. Πάλλη καὶ Ψυχάρι εἰπὼν ὅτι «*γλῶσσα στερουμένη φιλολογίας καὶ ἀκαλλιέργητος δὲν εἶναι οὐδαμῶς ἱκανὴ νὰ περιλάβῃ καὶ ἐκφράσῃ τὸν νεώτερον πολιτισμόν*». Τοῦτο προδήλως γινώσκει ὁ ἀνὴρ ἐκ τῆς μελέτης τῶν νέων καὶ ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς γεγραμμένων φιλολογιῶν. Ὁμοίως ἐδίδαξεν ὅτι: *Οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσι τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν οὐχὶ εἰς ἑαυτούς, ἀλλ' εἰς τοὺς προγόνους αὐτῶν. Κατ' ἀνάγκην ἄρα πρέπει νὰ ἐπέλθῃ συμβιβασμός. Ἡ ἐκχυδάϊσις θὰ ἦτο σήμερον* **παρὰ τὴν ἱστορίαν**»· δηλ. ἐπειδὴ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐξαρτῶνται πολλαχῶς ἐκ τῶν ἀρχαίων, εἰς αὐτοὺς ὀφείλουσι καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξίν των, δὲν δύνανται ν' ἀποσπασθῶσιν αὐτῶν, καὶ δὴ πρέπει νὰ συμβιβάσωσι τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἱστορίας πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος. Καὶ ταῦτα ἐγίνωσκεν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἱστορίας τῶν διαφόρων ἐθνῶν, ἔνθα πάντοτε καὶ πανταχοῦ παρατηρεῖται ἡ ἐξάρτησις τῆς μιᾶς γενεᾶς ἐκ τῆς ἄλλης, ἰδίᾳ ὅπου, ὅπως παρ' ἡμῖν, αἱ παλαιότεραι γενεαὶ ὑπῆρξαν ἰσχυρότεραι, εὐκλεέστεραι τῆς νῦν.

Διὰ τούτων ἀπέβαλεν ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῶν Ψυχαρικῶν (ἐν τῷ *Ταξειδίῳ* ὁ κ. Ψυχάρις ὅλον κεφάλαιον ἔγραψε κατὰ παντὸς συμβιβασμοῦ), ἀφοῦ οὗτοι καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ ἐθνικῇ ὀνομασίᾳ ἀποκηρύττουσι πᾶσαν ἡμῶν πρὸς τὸ παρελθὸν σχέσιν.

Ὁμοίως γράφει ὁ κ. Βιλαμόβιτς: «*Δὲν δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τὸν 20ὸν αἰῶνα ὅ,τι ἴσως θὰ ἦτο δυνατὸν κατὰ τὸν 14ον*». Διὰ τούτων δὲ πάλιν ἀποβάλλει ὡς οὐτοπίας τὰς συστάσεις τῶν ἀνιστορήτων καινοτόμων καὶ τῶν νεωστὶ ἀναφανέντων συνηγόρων αὐτῶν, ἵνα ἡμεῖς ἐγκαταλιπόντες νῦν τὴν γραπτὴν παράδοσιν τῆς γλωσσης, ὅπως οἱ Ἰταλοὶ τὴν Λατινικὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, πλάσωμεν νέαν γραφομένην ἐκ μόνης τῆς προφορικῆς παραδόσεως ὅπως οἱ Γάλλοι, Ἰταλοὶ καὶ ἄλλοι Ρωμανικοὶ λαοί. Ὁ κ. Βιλαμόβιτς γινώσκει κάλλιστα ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ γραπτοῦ λόγου διὰ τὸν Τύπον, διὰ τὰ σχολεῖα κλπ εἶναι σήμερον πολὺ γενικωτέρα ἢ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ὅτι οὗτος εἶναι βαθέως ἐρριζωμένος ἐν τῇ συνειδήσει τῶν νεωτέρων λαῶν καὶ δὴ ὅτι εἶναι νῦν τελείως ἀδύνατος ἡ ἐκβολὴ αὐτοῦ ὑπ' ἄλλου.

Βεβαίως ταῦτα τοῦ κ. Βιλαμόβιτς δὲν εἶναι ἀλήθειαι τὸ πρῶτον νῦν λεγόμεναι καὶ γινωσκόμεναι παρ' ἡμῖν, ὅλως τοὐναντίον εἶναι πράγματα γνωστότατα. Ἐπειδὴ δ' ὅμως οἱ περὶ τὸν κ. Ψυχάριν τὰς ἀτόπους αὐτῶν γνώμας ἐνεφάνιζον ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐπιστήμης, ὡς τὸ ἀπόσταγμα τῆς γλωσσολογίας, οἱ δὲ πολλοὶ παρ' ἡμῖν, ἀμαθέστεροι τὰ τοιαῦτα ὄντες, δὲν ἠδύναντο νὰ νοήσωσι

τὰ τερατώδη ταῦτα ψεύδη, εἰ μὴ ἀφοῦ ἐπανειλημμένως ταῦτα ὑπ' ἐμοῦ ἐξηλέγχθησαν, διὰ τοῦτο ἡ γνώμη ἀνδρὸς τηλικοῦτον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κεκτημένου κῦρος, ἐρχομένη εἰς κύρωσιν τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων ὤφειλε κατ' ἀνάγκην νὰ εἶναι ἐμοὶ μάλιστα ἀσπαστή, διὸ καὶ ἐμνημόνευσα αὐτῆς.

Ἀλλ' ὁ κ. Βιλαμόβιτς ἐπιστέλλων πρὸς τὸν κ. Krumbacher, ἀφοῦ οὗτος τοσαῦτα κατελάλησε τῆς γραφομένης ἡμῶν γλώσσης καὶ παρέστησεν αὐτὴν ὡς τὸ κύριον αἴτιον πάντων τῶν κακῶν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸ τοῦτο ὡς τὸν ἀποπομπαῖον τράγον, ἐνόμισεν ὅτι ὤφειλε νὰ φανῇ ὅτι ἔλαβεν ὁπωσδήποτε ὑπ' ὄψιν τὰς κατηγορίας ταύτας καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψε τὴν φράσιν. «*Βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ πρόοδος διὰ τῆς καθαρευούσης*». Ἀλλ' ἐρωτῶ πάντα νοῦν ἔχοντα, πρὸ πάντων δὲ πάντα ἐνθυμούμενον τὸ λογικὸν ἀξίωμα *τοῦ ἀποχρῶντος λόγου*, ὤφειλον ἐγὼ νὰ παραλάβω τὴν ῥῆσιν ταύτην ἀβασανίστως, καὶ πιστεύσω αὐτῇ, ἢ τοὐναντίον εἶχον καθῆκον ὡς ἐπιστήμων νὰ ἐξετάσω καὶ μάθω τὴν σημασίαν αὐτῆς, ἤτοι πόθεν ὁ ἀνὴρ ἐσχημάτισε τὴν γνώμην ταύτην; Καὶ λοιπὸν ἠρωτησα κατ' ἐμαυτόν: πόθεν γινώσκει τοῦτο ὁ κ. Βιλαμόβιτς; Τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν γινώσκει βεβαίως ἀτελῶς λίαν καὶ δὴ οὔτε περὶ τῆς σχέσεως τῆς λαλουμένης πρὸς τὴν γραφομένην, οὔτε περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν δύναται νὰ ἔχῃ πλήρη καὶ σαφῆ γνῶσιν οὔτε τέλος τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα ἐν αὐταῖς κέκτηται. Λοιπὸν τὴν ἀπόφανσιν αὐτοῦ ταύτην, εἶπον ἐγώ, πάντως θὰ ἐσχημάτισεν ἐκ τῶν κατηγοριῶν, ὅσαι κατὰ τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου ἐξετοξεύθησαν τελευταῖον, διὰ τοῦτο ἔγραψα ὅτι αὕτη εἶναι «*ἀπήχησις τῶν ἀπό τινος χρόνου γραφομένων ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων*». Καὶ τώρα παρακαλῶ πάντα λογικὸν ἄνθρωπον νὰ εἴπῃ, ἂν ἐν τούτοις κεῖται ἁμάρτημά τι, ἂν ἔπραξά τι ὥστε νὰ καταστῶ ἐθνικὸς κίνδυνος κλπ. ἢ ἂν τοὐναντίον εἰργάσθην γνησίως ἐπιστημονικῶς, ἤτοι ἂν ἐφήρμοσα ἐπιστημονικῶς *τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης τῶν πηγῶν*.

Ἄλλο: γράφων ἄλλοτε περὶ τῶν ξένων καὶ τῆς ἀναμείξεως αὐτῶν εἰς τὸ ἡμέτερον ζήτημα ἔλεγον ὅτι «*Τὰς γνώμας αὐτῶν θὰ ἐλογιζόμην σπουδαιοτάτας . . . ἂν ἀπεδείκνυτο πρότερον ὅτι οὗτοι οὐ μόνον εἶναι κάτοχοι γενικῆς τινος γλωσσολογικῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ ἀκριβεῖς γνῶσται τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων*». Προσέθηκα δὲ ὅτι «*Ἐγὼ ἕνα μόνον ἐκ τούτων . . εὑρίσκω ἔχοντα τὰς ἀνωτέρω ἀρετὰς ταύτας* **ἓν τινι μέτρῳ**, *τὸν κ.* Krumbacher· *διότι οὗτος καὶ τῆς εἰδικῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης καὶ τῆς λοιπῆς καθόλου ἱστορίας τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων* **ἱκανῶς ἔμπειρος** *εἶναι, διὰ τοῦτο δὲ θεωρεῖ τὸ ζήτημα οὐχὶ γλωσσολογικὸν ἀλλ' ἱστορικόν, εἶναι «*__ἐπιεικέστερος__*» εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ καὶ ἀνομολογεῖ ὅτι «*__ἡ μετάνοια ἐπῆλθεν ἀργά__*», ὅτι «*__ἡ γραφομένη ἐρριζοβόλησεν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν γραφόντων__*». Ταῦτα εἶπον ἐν ἔτει 1895 ἐν Ἀθηνᾶς Τόμ. Ζ' σελ. 242—4 (=Γλωσσολογ. Μελετ. 462—4). Ἀφοῦ δ' ὅμως ὁ κ. Krumbacher ἀπὸ *ἐπιεικεστέρου κριτοῦ* μετεβλήθη εἰς *ἀνεπιεικέστατον κατήγορον* τῆς γραφομένης, ἀφοῦ οὗτος ἀναιρῶν τὰ εἰρημένα ὑπ' αὐτοῦ «*ἡ μετάνοια ἐπῆλθεν ἀργά, ἡ γραφομένη ἐρριζοβόλησεν*» κλπ. προτείνει ἐν πάσῃ σοβαρότητι νὰ λάβωμεν ἡμεῖς σήμερον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος ὡς βάσιν τοῦ γραπτοῦ ἡμῶν λόγου διὰ τὸ μέλλον οὐχὶ τὴν ἁπλοποιουμένην ὁσημέραι γραφομένην γλῶσσαν ἀλλὰ τὴν ὑπό τινων καινοτόμων κατασκευαζομένην, τὴν «νεοδημοτικήν», ἀφοῦ διατείνεται ὅτι τὸ μέγα παρελθὸν ἡμῶν κατέστη ἡμῖν **κατάρα** (!), ὅτι τὴν σωτηρίαν ἡμῶν διαβλέπει ἐν τῇ τελείᾳ ἀποσπάσει ἡμῶν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος τούτου κτλ., τότε ὤφειλον ἐγὼ κατ' ἀνάγκην νὰ σπεύσω ν' ἀνακαλέσω τὸν ἔπαινον ἐκεῖνον, ἵνα μὴ δι' αὐτοῦ φαίνωμαι καὶ ἐγὼ ἀσπαζόμενος τὰ σφαλερὰ καὶ βλάσφημα ταῦτα. Προφανῶς ἄρα τῆς ἀνακλήσεως ταύτης αἴτιος δὲν εἶμαι ἐγώ, ἀλλ' ὁ τοσοῦτον μεταβληθεὶς κ. Krumbacher.

Οἴκοθεν δὲ νοεῖται ὅτι, εἰ καὶ διισχυρίζομαι ὅτι ὁ κ. Krumbacher ἐσφάλη πολλαχῶς κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, πάλιν δὲν εἶμαι

οὔτε ἀνόητος οὔτε φανατικός, ὥστε ν' ἀποβάλω πᾶσαν αὐτοῦ γνώμην ἀνεξετάστως καὶ νὰ μὴ παραδέχωμαι κἀμμίαν αὐτοῦ ἀπόφανσιν. Ὅλως τοὐναντίον προθύμως ἀσπάζομαι ὅ,τι ὀρθὸν εἶπεν, ὅσα δ' ὅμως κατ' ἐμὴν κρίσιν ἐσφάλη, ταῦτα μετὰ λύπης μου πολλῆς ἀναγκάζομαι ν' ἀποβάλω. Οὕτω λ. χ ἀποδέχομαι ἄσμενος ὅτι ἡ ὀρθογραφία τῶν αἱρετικῶν, οἷον ἡ ἔμπνεψη, ἀφτός, Ἐβρώπη κτλ. εἶναι **ἀφόρητος**, ὅτι ὁ Ψυχάρις περιέπεσεν ἀπὸ τῆς Σκύλλης τῆς καθαρογλωσσίας εἰς τὴν Χάρυβδιν τῆς γλωσσολογικῆς σχολαστικότητος, ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ὑπῆρξεν αὐτόχρημα ὀλεθρία, ὅτι οἱ λεγόμενοι μεταρρυθμισταὶ ὀφείλουσι νὰ συνάψωσι τὰς προσπαθείας αὐτῶν πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν γλῶσσαν, ἄλλως θὰ μείνωσι προφῆται ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅτι ὁ κ. Πάλλης μεταφράσας τὸ Εὐαγγέλιον περιέπεσεν εἰς σφάλματα κλπ. κλπ.Ἀλλ' ὅταν ἔρχηται καὶ ἐν πάσῃ σοβαρότητι διατείνηται ὅτι ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα εἶναι ὁμοιοτέρα πρὸς τὴν Λατ. ἢ ἡ νέα Ἑλλην. πρὸς τὴν ἀρχαίαν, διότι τρεῖς λέξεις ἐκεῖ μὲν εἶναι καθόλου ὅμοιαι, παρ' ἡμῖν δὲ διάφοροι (vinum - vino, panem – pane, aqua - acqua - ἀλλὰ οἶνος - κρασί, ἄρτος - ψωμί, ὕδωρ-νερό), ὅταν ὡς ὁμόφρονας παρατάσσῃ τὸν φίλτατον τοῦ Κοραῆ Κούμαν πρὸς τὸν ἀπεχθέστατον αὐτῷ Κοδρικᾶν, ὅταν διατείνηται ὅτι μισεῖ θανασίμως τὴν καθαρεύουσαν ἡμῶν γλῶσσαν, ὅτι δὲν ἔχει τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τῆς Ἑλλην. γλώσσης, καὶ ὅμως ἔπειτα κρίνῃ καὶ κατακρίνῃ αὐτήν, ὅταν ἀποκαλῇ πάντας τοὺς Ἕλληνας μωροὺς καὶ τυφλούς, διότι δὲν σπεύδομεν ν' ἀκολουθήσωμεν τὰ ἐκ Παρισίων καὶ Λιβερπούλης στελλόμενα ἡμῖν διδάγματα, ὅταν ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια διδάσκῃ, τότε δὲν πείθομαι, δὲν δύναμαι νὰ πεισθῶ αὐτῷ.

Λοιπὸν δὲν ἐσφάλην ἐγὼ ὅτι ἐφαρμόζων τὴν γνωστὴν μέθοδον τῆς κριτικῆς ἐξετάσεως τῶν πηγῶν (Quellenkunde) παραλαμβάνω μὲν παρ' ἑκάστου τὰ κατὰ τὴν κρίσιν μου ὑγιῶς ἔχοντα ἀποβάλλω δὲ τὰ πλημμελῆ. Ἐσφάλη μόνον ὁ κ. Πάλλης, ὅστις ἀνεπιστήμων ὢν ἠξίωσε παρ' ἐμοῦ νὰ ἀποδέχωμαι καὶ παραλαμβάνω πάντα ἀνεξαιρέτως ὅσα τις εἶπε, καὶ ἐπὶ τοῦ σφάλματος τούτου στηριζόμενος ἐξεστόμισε κατ' ἐμοῦ τοιαύτας καὶ τοσαύτας ὕβρεις. Τὴν ἄνευ κρίσεως καὶ ἐξετάσεως παραδοχὴν τῶν εἰρημένων ὑπ' ἄλλου ἀσπάζονται οἱ ἀνεπιστήμονες ὀπαδοὶ τοῦ κ. Ψυχάρι, διὸ γράφουσι κατὰ τὸν αἱρεσιάρχην ἀσάλεφτη, στὶς, εἶτον κτλ., καίτοι ἀναντιλέκτως ἀπεδείχθη ἡ πλημμέλεια τούτων. Ἀλλὰ τὴν μέθοδον ἢ μᾶλλον τὴν ἀμεθοδίαν ταύτην παρακαλοῦνται νὰ φυλάξωσι δι' ἑαυτούς, νὰ μὴ ὑβρίζωσι δὲ μηδὲ ἐνοχλῶσιν ἡμᾶς ἀποκρούοντας αὐτήν.

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΕΣΟΝΤΑΣ
ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ

Οἱ λαοί, ὅπως τὰ ἄτομα, ἔχουσι στιγμὰς ὑπερκοσμίων συγκινήσεων, στιγμάς, καθ' ἃς ἐξευγενίζονται καὶ ἀνυψοῦνται ὑπὲρ τὰ τετριμμένα...

Ὅπως τῶν πάντων κανὼν ἀπαράβατος εἶνε τὸ ἀνανεοῦσθαι, τὸ θνήσκειν πρὸς ἀναβίωσιν, οὕτω καὶ οἱ λαοὶ πολλάκις ὁρμῶσιν εἰς τὸ πῦρ, εἰς τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα καὶ ὡς τὸ πτηνὸν φοῖνιξ θνήσκουσι πρὸς στιγμὴν καὶ φαινομενικῶς, ἵνα ἀναπηδήσωσιν ἐξαίφνης ἰσχυρότεροι, νεαρώτεροι, αἰσθηματικώτεροι, ζωηρότεροι.

Οἱ ἥρωες, ὧν τὸ μνημόσυνον τόδε, οἵτινες ἀνέλαμψαν κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1901 καὶ προπύργιον ἰσχυρὸν τὰ στήθη αὐτῶν προέταξαν κατὰ τοῦ βορβορώδους χειμάρρου, τοῦ ἐπαπειλήσαντος τότε τὴν θρησκείαν ἡμῶν καὶ γλῶσσαν, καὶ οἱ ἄλλοι συνάδελφοι αὐτῶν, οἱ ἀνὰ τοὺς δρυμοὺς καὶ λόγγους τῆς Μακεδονικῆς γῆς τεθαμμένοι, οὐδὲν ἄλλο συμβολίζουσιν ἢ **τῆς μεγάλης ἰδέας τὴν ἀνάστασιν.**

Ἐξ ἤδη ἔτη παρῆλθον, ἀφ' ὅτου συγκίνησις ἱερὰ μετὰ δικαίας ἀγανακτήσεως μεμιγμένη κατεῖχε τὸ Πανεπιστήμιον ὅλον καὶ σύμπαντα τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἐκ τοῦ ἀγῶνος, ὃν τὸ πρῶτον ἀνέλαβε κατὰ τῶν στρεβλωτῶν τῶν θείων διδα-

γμάτων τοῦ Εὐαγγελίου. Κατὰ τῶν ὀλετήρων τῆς ἀθανάτου ἡμῶν γλώσσης, καὶ τῶν ἀθλίων ὑπονομευτῶν σύμπαντος τοῦ Ἑλληνισμοῦ,τοῦ γαλουχηθέντος καὶ ἐκ τῆς σκοτεινῆς δουλείας ἀναβιώσαντος διὰ τῶν θείων νομάτων τῶν δύο τούτων : τῆς θρησκείας καὶ γλώσσης

Μικραὶ καὶ σώφρονες κατ' ἀρχὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Πανεπιστημιακοῦ φρονήματος κατὰ τοῦ ποταποῦ τέρατος,τοῦ ζητοῦντος νὰ θάψῃ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἱερὰν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Θύματος τοῦ Γολγοθᾶ δι' ἄλλης αὐτοσχεδίου καὶ ἐλεεινῆς ἄρδην νὰ μετατρέψῃ, τοῦ καὶ σήμερον τοὺς τετριμμένους αὐτοῦ ὀδόντας κροταλίζοντος ἔτι, οὐδόλως ἤρκεσαν, ὅπως οἱ ἁρμόδιοι λάβωσι τοῦτο ὑπὸ μοῖραν ἀνωτέραν τῶν μικροπολιτικῶν αὐτῶν συμφερόντων καὶ ζητημάτων. Καὶ ὁ μικρὸς γίγας ἀφυπνίζεται. Τὸ ἐγερτήριον αὐτοῦ συγκινεῖ καὶ ἐξεγείρει τὸν λαόν, καὶ ὁμοῦ λαὸς καὶ φοιτηταὶ σχίζουσι τὰ ῥάκη ἅτινα ζητοῦσι νὰ περιβάλωσιν αὐτούς. Τανύουσιν οἱ μὲν τοὺς νεαροὺς βραχίονας αὐτῶν καὶ ἐναγκαλίζονται τὴν κυανόλευκον ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ἡλιοκαεῖς τοῦ λαοῦ τοιοῦτοι σφίγγουσι τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν Σταυρόν! Καὶ οὕτως ὁρμῶσιν τὴν διάσωσιν τῶν ἰδεωδῶν τούτων ἐπιζητοῦντες, ἅτινα τὸ θράσος τοῦ ἐπιβούλου ἐχθροῦ καὶ τῶν ἡμετέρων ἡ ὀλιγωρία ἔμελλον νὰ καταβαραθρώσωσι. Καὶ κατώρθωσαν αὐτήν. Ἀλλὰ πίπτουσι φεῦ! ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν λογχῶν τῆς Πατρίδος, ἃς ὁ παροξυσμὸς τῶν ἀρχῶν αὐτῆς προέταξε. Τὸ πρῴην ὀρφικὸν ᾆσμα μετατρέπεται εἰς κραυγὴν ἤδη δεινοτάτου πόνου! Ἔπεσον καὶ τὸ αἷμα αὐτῶν ἐρύθρωσε τὴν πάτριον γῆν, τοῦ δὲ ἐθνικοῦ ἡμῶν διδασκάλου Κοραῆ ἡ ὁδὸς ἐχρησίμευσεν αὐτοῖς ὡς ἡ πρώτη νεκρικὴ κλίνη ἣν ἔστρωσε τῆς Πατρίδος ἡ πολιτεία.

Ἡρωϊκὸς ὅμως θάνατος ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εἶνε εὐγενεστάτη θυσία, ἣν δύναται ἐλεύθερος Ἕλλην νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν Πατρίδα αὐτοῦ. Τοιαύτη θυσία ἐκ τοσούτου φλογεροῦ, τόσον ζηλευτοῦ, τόσον ἀκραιφνοῦς καὶ ἰδεώδους αἰσθήματος πατριωτισμοῦ δὲν συμφωνῶ, δὲν θέλω νὰ πιστεύσω, ὅτι εἶναι θάνατος, θέλω καὶ ἐπιμένω νὰ πιστεύω ὅτι εἶναι ζωὴ εἰς τὴν μεγαλειτέραν αὐτῆς ἀκμήν.

Ἂν ὅμως πλανῶμαι καὶ δὲν εἶνε ζωή, ἀναμφισβητήτως εἶνε ζωηρά τις εἰκών, ἐκ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νὰ ἐμπνευσθῶμεν, πολλὰ νὰ διδαχθῶμεν πατριωτισμοῦ καὶ αὐταπαρνήσεως αἰσθήματα πλεῖστα περὶ καθήκοντος καὶ ἐθελοθυσίας διδάγματα.

Τοιαύτη τις θυσία εἶνε πολύτιμος ἀφιέρωσις πρὸς τὴν πατρίδα, εἶνε ἀπολυμαντικὸν φάρμακον, ἵν' ἀποκαθάρῃ μεμολυσμένην ἀτμόσφαιραν : τὰς σκέψεις καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Εἶνε ἡ πολυτιμοτέρα,ἡ μᾶλλον ζηλευτὴ καὶ ἡ μᾶλλον δυσκόλως ἀποκτωμένη κληρονομία, ἣν δύναταί τις νὰ ἀφήσῃ εἰς τὰ ἑαυτοῦ τέκνα.

Γενεαὶ θὰ παρέρχωνται καὶ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου ὁ πέπλος θὰ καλύψῃ αἰωνίως τὰς πράξεις τῶν κοινῶν θνητῶν. Μόνον αὐτῶν ἡ Δόξα ἄφθιτος πάντοτε καὶ ἀείποτε θάλλουσα θὰ παραμένῃ ὡς περικλεὲς δεῖγμα ἐθελοθυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως.

Ὑμεῖς δὲ μεγάλαι, ἱεραί, τρισένδοξοι καὶ προσφιλεῖς Ψυχαί, ἂν ἕκτον ἤδη ἔτος ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου Ὑμῶν θανάτου, ἀσθενεῖς ἠχοι διακόπτωσι τὴν οὐράνιον ὑμῶν πορείαν καὶ οἱ ἄνευ ζωηροῦ χρώματος αὗται γραμμαὶ προσελκύωσι τὰ βλέμματα ὑμῶν, μὴ δειχθῆτε περιφρονητικῶς πρὸς αὐτά. Δὲν εἶνε πλέον φωναὶ ἀπηλπισμένων συναδέλφων, οὐδ' ὁ ποδοβολητὸς τῶν καταδιωκόντων ὑμᾶς ἵππων. Εἶνε ὕμνοι, εἶνε εὐχαί, εἶνε ἐπιφωνήσεις πρὸς τὰς μεγάλας ὑμῶν ψυχάς, τὰς ὁποίας, λάτρεις καὶ ζηλωταὶ τοῦ ἀθανάτου ὑμῶν θανάτου καὶ τὸν αὐτὸν ἀγῶνα, ὃν καὶ ὑμεῖς τότε, νῦν ἀγωνιζόμενοι οἱ συνάδελφοι ὑμῖν ἀποστέλλουσιν.

Οἱ δρυμοὶ καὶ αἱ φάραγγες, τὰ βουνὰ καὶ οἱ κάμποι, οἱ λόγγοι καὶ οἱ βράχοι καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πεδιάδες σκιρτῶσι σήμερον ὑπερήφανοι καὶ ἀφίνουσι διὰ μέσου αὐτῶν νὰ διέλθῃ ἁρμονικὸς παιάν, ὃν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ κῶμαι ἀποστέλλουσιν ὑμῖν, αἵτινες καὶ τότε εἰς τὸ ἡρωϊκὸν ἔργον μεγάλως ὑμᾶς προέτρεψαν καὶ ὅστις κλείε-

ται ἐντὸς θερμοτάτης ἐπῳδοῦ :

Αἰωνία ὑμῶν ἡ μνήμη.

Τὰ πτηνά, ἅτινα πατρίδα αὐτῶν ἐγνώρισαν τὴν Ἑλλάδα καὶ στέγην τὸν κυανοῦν αὐτῆς οὐρανόν, ἀγέρωχα σήμερον διασχίζουσι τὰ αἰθέρια ὕψη καὶ ἀλληλοχαιρετιζόμενα μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, σκορπίζουσιν εἰς τὸ ἄπειρον μελῳδικὴν ᾠδήν, ἣν ὁ ἄνεμος φέρει ὑψηλά, εἰς τὰ πέρατα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἑνώνει αὐτὴν μετὰ τῶν εὐχῶν τῶν Ἑλληνοπαίδων, οἵτινες ψάλλουσι σήμερον καὶ ὑμνολογοῦσιν :

Αἰωνία ὑμῶν ἡ μνήμη.

Κυματοχαρὴς καὶ αἰγλήεσσα, μὲ πλαίσιον τὸν ἑλληνικὸν ὁρίζοντα καὶ μὲ χρῶμα κυανόλευκον, ὡς ὑπερήφανος Ἑλληνίς αἴρεται σήμερον εἰς τὰ ὕψη τῶν ἱστῶν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων ἡ τετιμημένη ἡμῶν Σημαία, ἧς ὑπερμαχοῦντες ἐπέσετε. Ἀνεμιζομένη, κυματίζει ὑπὲρ τοὺς Ὠκεανοὺς καὶ διὰ τῶν πτυχῶν αὐτῆς χαιρετίζουσα ὑμᾶς, ἐθνικὸν ἀνακρούει παιᾶνα :

Αἰωνία καὶ τρὶς Αἰωνία ὑμῶν ἡ μνήμη.

Δύο Πάναγνοι Παρθένοι, σφιγκτὰ ἐνηγκαλισμέναι, ἡ τοῦ Χριστοῦ θρησκεία καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ γλῶσσα, ὑπερήφανοι διὰ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἔνδοξον ὑμῶν θάνατον, δι' ἰσχυρᾶς σήμερον φωνῆς φωνάζουσι, διαλαλοῦσι καὶ ἀνακράζουσι πρὸς ἅπαντα τῆς Ἑλλάδος τὰ τέκνα :

Δοξάσατε, ὑμνήσατε, τιμήσατε, στεφανώσατε, Πανέλληνες, τοὺς ὑπὲρ ἡμῶν πεσόντας ! !

Ἰωάν. Σ. Φλετούρης

8 Νοεμβρίου 1907.

ΕΘΝΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

Ὅτε ὁ Κανάρης ἔμελλε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κόλπον τῆς Χίου, ἵνα πυροπολήσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον, οἱ ναῦται αὐτοῦ, δειλιάσαντες ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν δύο τουρκικῶν δικρότων, ἅτινα τὸ στόμιον τοῦ λιμένος ἐφύλαττον, εἶπον αὐτῷ ὅτι πρέπει νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ Ψαρά. — «**Νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὰ Ψαρά** ! ἀπήντησεν ὁ ἀτρόμητος ναύτης. . . **βλέπετε τοὺς βράχους ἐκείνους ; ὅστις ἐξ ὑμῶν φοβεῖται ἂς ριφθῇ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβῶν ἂς σωθῇ ἐπ' αὐτῶν. Ἐγὼ δὲ καὶ μόνος θὰ μείνω. Δὲν θὰ ἐπανίδω δὲ τὰ Ψαρά, ἂν δὲν πυροπολήσω πρῶτον τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα. . . .**»

❖

Ὅτε ὁ Μουσταφᾶς προὐτίθετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης, ἀποχωριζόμενος τῶν τέκνων καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἣν μετ' αὐτῶν εἰς Ἰταλίαν ἔπεμπε, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπέπρωτο νὰ μὴ ἐπανίδῃ πλέον, ἡσπάζετο κρατῶν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ ὁτὲ μὲν τὸ ἕν, ὁτὲ δὲ τὸ ἕτερον τούτων. Κῖτσος ὁ πρωτότοκος, μὴ ἐννοῶν τὸ πατρικὸν ἄλγος, ἐν ταῖς ἀγκάλαις ὢν τοῦ Μάρκου, βλέπει τὰς στιλβούσας ἀκτηρίδας τῶν πιστολίων αὐτοῦ, καὶ θωπεύει αὐτὰ μετὰ παιδικῆς ἀφελείας . . . — «Κῖτσε, λέγει αὐτῷ ὁ ἀλγῶν ἥρως, τέκνον τῆς ἀγάπης μου, εἴθε ἡμέραν τινὰ νὰ ἀπολαύσῃς τῆς ἐλευθερίας, ἣν πρόκειται νὰ ἀγοράσῃς διὰ τοῦ πατρικοῦ σου αἵματος ! — Χρυσῆ, — ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ — σοὶ συνιστῶ δι' ἀμφότερα τὰ παιδία ταῦτα : ἂν ἡ πατρὶς ἐλευθερωθῇ, ἔσονται ἀρκούντως εὐτυχῆ. Ἂν δὲ ὁ θεὸς ἀποστρέψῃ τὸ βλέμμα αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἑλλάδος, δίδαξον αὐτὰ ἐν τῇ ἐξορίᾳ νὰ ἀγαπῶσι τὴν γενέτειραν γῆν, νὰ καταρῶνται τὸν βεβηλοῦντα αὐτὴν δυνάστην, **καὶ νὰ ζῶσιν ἐν τῇ ἐλπίδι ὅτι ἡμέραν τινὰ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς θὰ συντελέσωσιν.**

Οὕτω ᾠσθάνοντο τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον αὐτῶν οἱ ἥρωες ἐκεῖνοι, οἵτινες παρέδωκαν ἡμῖν τὴν γωνίαν ταύτην ἐλευθέραν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ὁρμητήριον γενικωτέρων ἐνεργειῶν.

Μ. Γ. Παπαδόπουλος

Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΝΟΤΗΣ ΑΝΑ ΜΕΣΟΝ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Δ'.

Τὴν εἰς τὸν τάφον κάθοδον τοῦ ἐκ Μακεδονίας ὁρμηθέντος πολυθρυλήτου Ἕλληνος στρατηλάτου, ἐν αὐτῇ τῇ ἀκμῇ τῆς δράσεως αὐτοῦ, συγκεκινημένη ἤκουσεν ἡ ἀνθρωπότης πᾶσα, τῶν μὲν μήπω ὑπὸ τὸ ἐκπολιτιστικὸν αὐτοῦ σκῆπτρον ὑπαχθέντων λαῶν ὑπολαβόντων ἑαυτοὺς τοῦ μεγίστου ἀπαλλαγέντας τῶν κινδύνων, τῶν δὲ κατακτηθέντων, ἕνεκα τῆς προώρου ἐκλείψεως τοῦ συνδέσαντος αὐτὰ δορικτήτορος, ἐπ' αἰῶνας οὐκ ὀλίγους εἰς ἀπείρους παραδοθέντων μεταβολάς τε καὶ ἑνώσεις καὶ διαιρέσεις ἐπικρατειῶν τε καὶ γλωσσῶν, φυλῶν τε καὶ θρησκευμάτων.

Πενθοῦσα ἡ Ἑλλὰς τέκνον ἄριστον ἐν τῇ ἱερᾷ κηδεύει τῶν Βαβυλωνίων πόλει, διότι, τοῦ μεγάλου θανόντος Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς Μακεδονίας βραδύτερον τὰς ἑαυτῆς ἐξαντλησάσης δυνάμεις κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας τεσσαρακονταετεῖς ἐμφυλίους πολέμους, καθ' οὓς τὸ κράτιστον τῆς στρατιᾶς ἁπάντων σχεδὸν τῶν μαχομένων ἐκ Μακεδόνων συνέκειτο, ἄνευ πλέον ταγοῦ ἔμεινεν αὕτη. Αὐτὸς δ' ὁ δυνάμενος ἴσως τοῦ ἔθνους τὴν ἡγεμονίαν ἀναλάβῃ Πύρρος, ὁ τῆς Ἠπείρου μεγαλοπράγμων βασιλεύς, λαμπρὸς μᾶλλον στρατηγός, οὐδαμῶς δ' ὢν ἀνὴρ πολιτικός, εἰς ματαίας κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν ἐπιχειρήσεις τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ἀτυχῶς κατηνάλωσε.

Ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας δύο ὁμοσπονδίαι — ἡ αἰτωλικὴ καὶ ἡ ἀχαϊκὴ συμπολιτεία — ἀναφαίνονται ἤδη, ἀμφότεραι ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσοπολιτείας ἐρειδόμεναι, ἀλλά, τῶν μὲν Αἰτωλῶν ἐπὶ ρώμῃ μὲν διαπρεπόντων ὑλικῇ, ἠθικῆς δὲ στερουμένων δυνάμεως, τῶν δ' Ἀχαιῶν, τοὐναντίον, περὶ μὲν τῆς ἐννόμου τάξεως σωφρονεστέρας ἐχόντων ἰδέας, ἐπὶ πολεμικῷ δὲ μὴ διακρινομένων προτερήματι, οὐδετέρα τούτων ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν ἑλληνικὴν αὐτονομίαν νὰ διασώσῃ ἦτο πεπρωμένον.

❖

Οὕτως ἡ Ἑλλὰς, ἡ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην χώραν λατρείας ἐνθέου βωμοὺς ἀνεγείρασα εἰς τῆς ἀνεκτιμήτου ἐλευθερίας τὴν διὰ μεγάλων θυσιῶν ἐξευμενιζομένην θεότητα, ἡ Ἑλλάς, ἡ ἄλλοτέ ποτε τὸν ὁρμητικώτατον χείμαρρον τοῦ ὑπὸ τὸν Πέρσην μονάρχην ἐκ πολυωνύμων λαῶν συρφετοῦ θριαμβευτικῶς ἀναχαιτίσασα, ἡ Ἑλλάς, ἡ μήτηρ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ὡραίου, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ τελείου, ὑπὸ τῆς μοιραίας ἤχθη τῶν πραγμάτων φορᾶς τὸν ἀγέρωχον αὐτῆς αὐχένα ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν νὰ κύψῃ, αὐτὴ ἡ μέχρι τότε τὸ κυβερνᾶν μόνον σπουδάσασα !

Ἡ Ρώμη, τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ τὰ τείχη ὑπερβᾶσα καὶ ὑπὸ τὸ βαρὺ αὐτῆς σκῆπτρον παντοῖα ὑποτάξασα ἔθνη, μετὰ μακροχρονίους πολιτικούς τε καὶ στρατιωτικοὺς ἀγῶνας νὰ διαιρέσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ οὕτω κυριαρχήσῃ αὐτῆς ἠδυνήθη. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἂν πρὸ τῶν πυκνῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων αἱ τῶν Ἑλλήνων φάλαγγες ἐκάμφθησαν, τὸ Καπιτώλιον ὅμως ἐθαμβώθη ἐκ τῶν ἰσχυρῶν καὶ εὐεργετικῶν ἀκτίνων τοῦ τηλαυγοῦς φάρου, τοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀκροπόλεως βράχου ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον λαμπρότερον ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων σελαγίζοντος.

Ἡ κοσμοκράτειρα Ρώμη, ἡ τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Γαλικίαν καὶ τὰς παριστρίους ἐκλατινίσασα χώρας, μὴ δυνηθεῖσα, μηδ' ἐπὶ σμικρόν, καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος φυλετικῶς νὰ ἐπιδράσῃ, μᾶλλον δὲ αὐτὴ ἐξελληνισθεῖσα, ἠναγκάσθη διὰ τοῦ περιωνύμου αὐτῆς ποιητοῦ Ὁρατίου τὸ περίφημον ἐκεῖνο νὰ ὁμολογήσῃ: «ἡ Ἑ λ λ ά ς, κ α τ α κ τ η θ ε ῖ σ α, τ ο ὺ ς ἀ γ ρ ί ο υ ς α ὐ τ ῆ ς ν ι κ η τ ὰ ς ἀ ν τ ι κ α τέ σ τ η σ ε, τ ὰ ς τ έ χ ν α ς δ ὲ εἰ ς τ ὸ β ά ρ β α ρ ο ν ε ἰ σ ή γ α γ ε Λ ά τ ι ο ν».

Ἰοῦ Ρωμύλου ἡ πόλις καὶ πατρὶς τῶν ἀγερώχων συγκλητικῶν καὶ τῶν μεγαλοφυῶν στρατηλατῶν, ἡ πόλις τῶν μεγαλοπρεπεστάτων νικητηρίων θριάμβων, οὓς πολλάκις καὶ αἰχμάλωτοι, ἄλλοτε τῆς γῆς ἰσχυροί, τεταπεινωμένοι νἀκολουθήσωσιν ἠναγκάσθησαν, ἡ πατρὶς τῶν ἐνδόξων ρητόρων, τῶν κλασικῶν συγγραφέων καὶ τῶν δαφνοστεφῶν ποιητῶν, ἡ αἰωνία, τέλος, πόλις, οὐ μόνον ἡ τ τ ή θ η ὑπὸ τοῦ ἰοστεφάνου τῆς Παλλάδος ἄστεως, τοῦ ἐκπροσωποῦντος τῆς ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν καὶ π ο λ ι τ ι κ ῶ ς π λ έ ο ν ἐ σ α ε ὶ ἑ ν ω θ ε ί σ η ς ἑ λ λ η ν ι κ ῆ ς φ υ λ ῆ ς τ ὸ **ἀκατάβλητον**, ἀλλὰ καί, ὅτε, μετ' οὐ πολλοὺς ἀπὸ τῆς ἐπιτολῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας, ὁ ἀρχαῖος κόσμος παταγωδῶς κατέρρεε, νέος δ' ἐν τῇ Ἀνατολῇ αὐτὸν διεδέχετο, ἐπέπρωτο διὰ τοῦ αὐτοκράτορος αὐτῆς Κωνσταντίνου καὶ αὐτὸν τὸν τίτλον τῆς πρωτευούσης τοῦ κόσμου διὰ παντὸς νἀπολέσῃ.

Σπουδαῖον πολιτικὸν γεγονὸς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συνέβη, μεγίστην ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ κόσμου σύμπαντος καὶ δὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπίδρασιν σχόν. Κωνσταντῖνος, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας, τὴν παλαιὰν αὐτοῦ καταλιπὼν πρωτεύουσαν, ἥτις δὲν ἠδυνήθη τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῷ κόσμῳ μεταβολὴν νὰ ἐννοήσῃ, τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἐν τῷ καλλίστῳ ἔστησε τόπῳ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐν αἷς τὸ τὴν ἀνθρωπότητα ἀνακαινίσαν εὐαγγελικὸν κήρυγμα τὰ μάλιστα παρήχθη καὶ ηὐδοκίμησε.

Ἀναμφισβήτητόν ἐστιν ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀναβίωσις καὶ ἡ ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη διατήρησις τῆς αὐτονομίας αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπὶ ἰδιαζούσης καὶ μοναδικῆς θέσεως κτισθεῖσαν καὶ τὸ μεταίχμιον Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἀποτελοῦσαν βασιλίδα τῶν πόλεων ὀφείλεται.

Ἰοῦ Κωνσταντίνου ἡ πόλις ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, τοῦ παραγαγόντος πολυάριθμον πλειάδα ἐνδόξων στρατηλατῶν, ἐν ᾗ ἐν πρώτῳ μεγέθει σελαγίζουσιν ὁ περιώνυμος Β ε λ ι σ σ ά ρ ι ο ς καὶ ὁ Ἡ ρ ά κ λ ε ι ο ς, ὃς διὰ στρατηγικῆς μεγαλοφυΐας καὶ ἀπαραμίλλου τόλμης οὐκ ἐπαύσατο ἐπὶ ἑπταετίαν κατατροπῶν τοὺς στρατηγοὺς τοῦ πεισματώδους Χοσρόου· ὁ Ἰ ω ά ν ν η ς Κ ο υ ρ κ ο ύ α ς καὶ ὁ Ν ι κ η φ ό ρ ο ς Φ ω κ ᾶ ς, οἱ τὰ κατὰ τοῦ ἰσλαμισμοῦ κατορθώματα τοῦ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου καὶ Λέοντος τοῦ Γ' συμπληρώσαντες καὶ τοῦ ἱεροῦ σταυροῦ τὰς σημαίας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος ὑπερηφάνους στήσαντες· ὁ Ἰ ω ά ν ν η ς Τ σ ι μ ι σ κ ῆ ς ὁ καταβαλὼν Βουλγάρους καὶ Ρώσσους καὶ λαβὼν μετὰ τοῦ Σβιατοσλαύου περὶ Ἴστρον συνέντευξιν, καθ' ἣν αὐτὸς μὲν μετὰ μυρίων χρυσοφόρων ἱππέων παρέστη, ὁ δὲ Ρῶσσος ἡγεμὼν ἐπὶ ἀκατίου προσῆλθεν, ἐρέσσων μετὰ τῶν ἄλλων ναυτῶν· Β α σ ί λ ε ι ο ς ὁ Β' ὁ β ο υ λ γ α ρ ο κ τ ό ν ο ς καὶ Ἀ λ έ ξ ι ο ς ὁ Κ ο μ ν η ν ό ς, τῶν Νορμαννῶν ὁ νικητής. Μ α ν ο υ ὴ λ ὁ Κ ο μ ν η ν ό ς, τοῦ Ἀλεξίου ἀντάξιος ἔγγονος, ὃς τροπαιοῦχος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν εἰσήρχετο, ἐνῷ ὁ μὲν δοὺξ αὐτῆς Renaud de Châtillon πεζῇ παραπορευόμενος τὸν ἀναβολέα ἐκράτει αὐτοῦ, τῶν δὲ Ἱεροσολύμων ὁ βασιλεὺς Βαλδουῖνος ὁ Γ' παρείπετο ἔφιππος μέν, ἀλλὰ μηδὲν βασιλικὸν διάδημα φέρων ὁ περιλάλητος τέλος ἥρως καὶ μάρτυς Κ ω ν σ τ α τ ῖ ν ο ς ὁ Π α λ α ι ο λ ό γ ο ς.

Ἄνευ τῆς πόλεως τοῦ Κωνσιαντίνου, ἥτις ἀείποτε ὑπῆρξεν, οὐ παύει δὲ οὖσα καὶ ἔτι, τὸ ἴνδαλμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, δὲν θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ διαβιώσῃ τὸ κράτος τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ, δι' οὗ τοῦ Χριστοῦ τὸ δόγμα διεσώθη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τῆς βορειοανατολικῆς Εὐρώπης τὰ ἔθνη — Σέρβους, Κροάτας, Οὔγγρους, Βουλγάρους, Ρώσσους — μετεδόθη· τὸ κράτος, ὅπερ εἰς τὸν κόσμον παρέδωκε διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ περίφημον ν ο μ ο θ ε τ ι κ ὸ ν ἐ κ ε ῖ ν ο ἔ ρ γ ο ν, τὸ καὶ νῦν ἔτι τὴν ἀφετηρίαν ἀποτελοῦν τῆς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου σπουδῆς πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, καὶ παρήγαγε τὸν Προκόπιον, τὸν Μένανδρον, τὸν Θεοφάνην, τὸν Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον, τὸν Λέοντα Διάκονον, τὸν Κεδρηνόν, τὸν σοφώτατον Φώτιον καὶ τὸν πολυμαθέστατον Πλήθωνα, τὸν Φραντζῆν, τὸν Ζωναρᾶν καὶ πλείστους ἄλλους ἄνδρας σοφοὺς καὶ τοῦ γένους διδασκάλους.

Ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ μεσαίωνος, πιστὸς εἰς τὰς αἰωνίους παραδόσεις τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, κατὰ τῶν τὴν Εὐρώπην πᾶσαν νὰ κατακλύσωσιν ἀπειλησάντων πολυωνύμων βαρβάρων λαῶν — Σλαύων, Περσῶν, Ἀβάρων, Ἀράβων, Μουσουλμάνων — ἀσφαλὲς προπύργιον ἐπὶ χιλιετηρίδα ὅλην ἐτάχθη, ὡς ἀσάλευτος μένει ὁ βράχος πρὸ τῶν κελαινῶν κυμάτων, τῶν ἐκ τοῦ παφλάζοντος πόντου μετὰ σφοδρᾶς ὁρμῆς καὶ πατάγου πολλοῦ κατ' αὐτοῦ ἐξερευγομένων.

Πλὴν ἀλλ' ὅμως οἱ λαοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καθ' ὁλοκληρίαν τότε ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ ἐν Ρώμῃ Χριστιανοῦ ποντίφικος, τοῦ διὰ φιλαρχικοὺς λόγους παντὶ σθένει τὴν ταπείνωσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου ἐπιδιώκοντος, οὐδαμῶς ἐφάνησαν συγκινηθέντες ἐκ τοῦ τιτανείου ἀγῶνος, ὃν ὑπὲρ τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ ἡ ἀδάμαστος ἑλληνικὴ φυλὴ κατὰ τῶν ἑκάστοτε ἐπιδρομέων, τὸ δούλειον σκότος ὡς σύμβολον ἐχόντων, διαρκῶς διεξῆγε. Ὅλως δὲ τοὐναντίον διὰ τῶν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἁγίων τόπων γενομένων λῃστρικῶν σταυροφοριῶν, ἡ πεπολιτισμένη δυτικὴ Εὐρώπη τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους τὰς βάσεις ἠδυνήθη νὰ σαλεύσῃ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Οὔγγρου Οὐρβανοῦ ἐτόλμησε νὰ παραδώσῃ τῷ πολιορκητῇ Μωάμεθ τῷ Β' τὰ καταστρεπτικώτερα κατὰ τῶν τειχῶν τῆς ἐξησθενημένης τότε βασιλίδος τῶν πόλεων μηχανήματα.

Ὁ δικέφαλος ἀετός, ὅστις ἐπὶ δέκα καὶ πλέον αἰῶνας τὴν ἀπρόσιτον αὐτοῦ φωλεὰν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῶν τειχῶν τῆς περικλεοῦς τοῦ Κωνσταντίνου πόλεως ὑπερηφάνως εἶχεν ἐγκαθιδρύσῃ, ἀπαυδήσας πλέον ἐκ τῶν ἰοβόλων βλημάτων τῶν κατ' αὐτοῦ ὑπ' ἀλλεπαλλήλων πολεμίων ριπτομένων, καὶ κατὰ τὴν φοβεράν τοῦ ἔκ τε τοῦ ποδοβολητοῦ τῶν τυράννων καὶ τῶν

πανδήμων ἐν τῇ πόλει κραυγῶν παταγώδους θορύβου στιγμήν, τελευταῖα ρίψας βλέμματα ὑπερτάτης μὲν ἀγωνίας καὶ λύπης πρὸς τὴν ἁλωθεῖσαν πρωτεύουσαν, ἣν εἰς τοσαύτας νίκας καὶ εἰς τοσούτους θριάμβους εἶχεν ἄλλοτε ὁδηγήσῃ, καὶ πρὸς τὸν ἔκπαγλον ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἐν ᾧ αἱ λαμπρόταται ἐτελέσθησάν ποτε ἑορταί, πολλῆς δὲ πικρίας πρὸς τὴν ἀχάριστον καὶ ἐγκληματικὴν ἀδιαφορίαν ἐπιδειξαμένην δυτικὴν Εὐρώπην, ἔτι δὲ πρός, διὰ θερμοῦ ἀποχαιρετιστηρίου δακρύου δροσίσας τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ τετιμημένου τῆς πατρίδος στρατιώτου καὶ τελευταίου ἡμῶν αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἠναγκάσθη τὰ σκῆπτρα τῇ ἡμισελήνῳ προσωρινῶς νὰ παραδώσῃ καὶ τὴν ἱεράν καὶ ὑπερύψηλον φωλεὰν αὐτοῦ βαρυαλγὴς νὰ καταλίπῃ.

Καὶ τανύσας τὰς πτέρυγας αὐτοῦ εἰς αἰθέρια ὕψη ἀνέπτη. . .

(ἀκολουθεῖ)

Δ. Α. Χατζηγιάννης

ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Τὸ νὰ ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν εἰκόνα μεγάλου ἀνδρός, οὗ τὰς σκέψεις καὶ τὰ ἔργα πρὸ παντὸς ἐκτιμᾷ, εἶναι βεβαίως θέαμα ἐξόχως ἀγαπητόν. Ἢ τίς δὲν ἠρώτησε πολλάκις καθ' ἑαυτόν, ὁποῖοι ἦσαν κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν οἱ πολυθρύλητοι ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὧν αἱ πράξεις καὶ οἱ λόγοι διευθύνουσιν ὡς σπουδαιόταται κινητήριοι δυνάμεις καὶ τὸν σημερινὸν ἡμῶν κόσμον; Πόσον πολύτιμος θὰ ἦτο δι' ἡμᾶς πιστὴ εἰκὼν ἀρχαίου γυμνασίου ἢ τὸ θεσπέσιον θέαμα ἀγῶνος ὡς τοῦ τῆς Σαλαμῖνος ἢ τῆς Μαντινείας! Ἀλλ' ἐπίσης εὐχαρίστως ἠθέλομεν ἴδει Ἀθηναίους ἀστοὺς νὰ συζητῶσι παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ἐπερειδόμενοι πράως ἐπὶ τῶν ὀζωδῶν ἐξ ἐλαίας ῥάβδων των ἢ εὐγενεῖς νεανίας νὰ ἐξέρχωνται θορυβωδῶς τὴν νύκτα εἰς τὰς ἀγυιάς, ἵνα κωμάσωσιν.

Τὴν φωνὴν τοῦ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Πνυκὸς βροντῶντος καὶ συγκυκῶντος τὴν Ἑλλάδα Περικλέους, τὴν Ἑλληνίδα φωνὴν τὴν ἀκουομένην ἐν τοῖς δικαστηρίοις τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τῷ σταδίῳ τῆς Ὀλυμπίας, ἢ ἀλλαχοῦ, δὲν ὑπάρχει, ὡς φαίνεται, ἐλπὶς νὰ ἀκούσωμεν καὶ αὖθις ἀναπαραγομένην. Παρὰ τὰς ἐρεύνας καὶ τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα τῆς ἡμετέρας προφορᾶς δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀναπαράστασις, διότι ὁ φωνογράφος εἶναι μόνον τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐπινόησις. Ἀλλὰ δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀρχαίων, ὅπως θὰ ἐπίστευέ τις ἐνθυμούμενος, ὅτι μόνον πρό τινων δεκάδων ἐτῶν εὑρέθησαν αἱ φωτογραφικαὶ πλάκες. Διότι δὲν ἔχομεν μὲν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος φωτογραφικὰς ἀπεικονίσεις, ἀλλ' ἔχομεν πληθὺν ἔργων τῆς πλαστικῆς καὶ γραφικῆς, ὧν θέμα εἶναι ἡ παράστασις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, πρὸ πάντων τοῦ Ἕλληνος καὶ ἐν μέρει τοῦ βαρβάρου. Ἐντεῦθεν λοιπὸν γεννᾶται ἡ βάσιμος ἐλπίς, ὅτι διὰ τῆς βοηθείας τῶν πολυαρίθμων τούτων εἰκόνων θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἴδωμεν τοὺς παλαιοὺς προγόνους τοιούτους, ὁποῖοι ἦσαν καὶ ἐφαίνοντο.

Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἂς μὴ νομίσῃ ὁ ἀναγνώστης, ὅτι διὰ τοῦ παρόντος ἄρθρου σκοπεύω νὰ παρουσιάσω τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ὁποῖοι ἦσαν κατὰ πάσας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ βίου. Διότι τοῦτο θὰ ἦτο ἔργον εὐμεγέθους βιβλίου ἔχοντος πρὸ πάντων πολλὰς εἰκόνας. Ἐνταῦθα θὰ περιορισθῶμεν νὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον μὲν κατὰ πόσον τὰ ἐν τοῖς μουσείοις ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης εἶναι πισταὶ εἰκόνες ἀτόμων πραγματικῶς ζησάντων. Μετὰ τοῦτο, ὡς ἤδη ἐπράξαμεν προκειμένου περὶ τῆς λεγομένης ἑλληνικῆς κατατομῆς, θὰ ὁδηγηθῶμεν ἀσφαλέστερον εἰς τὴν ἀναπαράστασιν τῆς μορφῆς τῶν παλαιῶν παραλαμβάνοντες συγχρόνως καὶ ἑρμηνεύοντες κατὰ τὸ πιθανώτερον καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Θὰ ἐξετάσωμεν εἶτα, ἂν οἱ παλαιοὶ ἀπετέλουν ἐν γένει ὡραίαν φυλήν, ἂν ἦσαν ὑψηλοῦ ἢ μετρίου ἀναστήματος καὶ ὁποῖον ἦτο τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τοῦ τριχώματος αὐτῶν. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα δὲν εἶναι βεβαίως τὰ μόνα συνιστῶντα τὸν ἐθνολογικὸν τύπον, ἀλλ' εἶναι τὰ σπουδαιότατα καὶ τὰ ἀμέσως προσπίπτοντα εἰς τὴν ἀντίληψιν.

Ἐὰν ἦσαν τὰ διασωθέντα ἔργα πισταὶ εἰκόνες τῶν παλαιῶν θὰ ἐγνωριζόμεθα μετ' αὐτῶν εὐθὺς ὡς ἐπεσκεπτόμεθα τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει ἀκριβῶς οὕτω, ἡ γνωριμία θὰ βραδύνῃ κατ' ἀνάγκην. Ἵνα μάθωμεν σαφῶς τί σημαίνουσι τὰ ἀρχαῖα καλλιτεχνήματα, εἶναι σκόπιμον νὰ ἐρωτήσωμεν πρῶτον αὐτοὺς τοὺς παλαιοὺς καὶ μάθωμεν τὴν περὶ τῆς συγχρόνου τέχνης γνώμην των. Ὡς πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἔχομεν εἰδήσεις σαφεῖς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ συμφώνους πρὸς ἀλλήλας. Ἀνὶ πασῶν ἀναφέρομεν μίαν ἐκ τῶν σημαντικωτάτων, ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος (Γ, 10, 1). Ἐνταῦθα ὁ Σωκράτης διαλέγεται περὶ τέχνης μετὰ τοῦ ζωγράφου Παρρασίου, ἀποκρίνεται δ' οὗτος καταφατικῶς εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Σωκράτους, ἂν οἱ ζωγράφοι παραλαμβάνουσι πολλὰς μορφὰς ἐκ διαφόρων καλῶν σωμάτων καὶ ἀποδίδουσιν εἰς τὸ γραφόμενον πρόσωπον. Ἐπειδὴ οὐ ῥάδιον ἑνὶ ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἄμεμπτα πάντα ἔχοντι. Προσθέτομεν μαρτυρίαν ἔμμεσον μὲν ἀλλ' ἰσχυράν, ὅτι ὁ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐν Ἀθήναις ἐργαζόμενος ἀνδριαντοποιὸς Δημήτριος ὁ Ἀλωπεκῆθεν ἐκλήθη ἀνθρωποποιός, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἀπετέλει μοναδικὴν καὶ μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς συγχρόνους καλλιτέχνας ὡς μιμούμενος μετ' ἀπαρεγκλίτου πίστεως, οὓς ἄνδρας ἔμελλε νὰ ἀπεικονίσῃ.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω οἱ παλαιοὶ αὐτοὶ ἀντελαμβάνοντο, ὅτι οἱ ζωγράφοι καὶ ἀνδριαντοποιοὶ ἵνα ἀπεικονίσωσιν πρόσωπόν τι δὲν περιωρίζοντο εἰς τὸ πρότυπον, ἀλλ' ἐν τῇ σπουδῇ νὰ παρουσιάσωσι καλὴν τὴν εἰκόνα δὲν ἐδίσταζον καὶ ἄλλοθεν νὰ δανείζωνται ὡραίας μορφάς. Ὅτι δὲ ἡ ἀντίληψις αὕτη τῶν παλαιῶν εἶναι ὀρθὴ πειθόμεθα καὶ ἡμεῖς, ἐὰν μεταβῶμεν εἰς τὸ Μουσεῖον ἢ ἐὰν φυλλομετρήσωμεν βιβλίον μετὰ καλῶν εἰκόνων ἀρχαίων ἔργων. Ἐὰν εἰσέλθωμεν π. χ. εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν αἴθουσαν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἢ εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν τοῦ 5ου ἢ τὴν τοῦ 4ου αἰῶνος, δυσκόλως θὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι μεταξὺ τῶν 20, ἵνα εἴπωμεν ἕνα ἀριθμόν, προσώπων, ἅτινα ἀπεικονίζουσι 20 διάφορα ἀγάλματα μιᾶς αἰθούσης, παρὰ τὴν αἰσθητὴν διαφορὰν ὑφίσταται καὶ τόσον μεγάλη ὁμοιότης, ὅση εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ μεταξὺ 20 διαφόρων σημερινῶν προσώπων. Τοῦτο οὐδαμῶς εἶναι τυχαῖον, διότι παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ ἐν ἄλλοις Μουσείοις, ἀρκεῖ τὰ παραβαλλόμενα ἔργα νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸν αὐτὸν περίπου αἰῶνα. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι αὐτόδηλον, ὅτι καὶ μεταξὺ 20 ἀρχαίων ἑλληνικῶν προσώπων ὑπῆρχεν οὐχὶ μικροτέρα διαφορὰ τῆς παρατηρουμένης μεταξὺ ἰσαρίθμων νεωτέρων Ἑλλήνων, ἕπεται, ὅτι ἕκαστον ἐκ τῶν ἀγαλμάτων δὲν παριστᾷ πιστῶς ἓν ἄτομον. Ὅπως παρὰ Ξενοφῶντι ἐκτίθεται, οἱ καλλιτέχναι ἐκλέγουσιν ἐκ πολλῶν σωμάτων καλά τινα χαρακτηριστικὰ καὶ ἀποδίδουσιν εἰς ἑκάστην εἰκόνα, εἴτε αὕτη παριστᾷ τὸν Ἡρακλέα εἴτε τὸν Ἰόλαον, ἢ τὸν Ἑρμῆν ἢ τινα ἀθλητήν. Τὰ ἐκλελεγμένα ταῦτα χαρακτηριστικὰ ἀποτελοῦσι τὸν ἰσχύοντα τύπον, ὃν οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι φροντίζουσι νὰ μὴ ὑπερβαίνωσι τροποποιοῦντες μόνον αὐτὸν μετὰ πολλῆς λεπτότητος, ὥστε νὰ παρουσιάζεται ὑπὸ πολλὰς ὄψεις.

Ἡ τυπικότης ὡς καὶ ἡ παρ' αὐτὴν λεπτὴ ποικιλία εἶναι ἐκ τῶν οὐσιωδῶν γνωρισμάτων καὶ τῶν κυριωτάτων ἀρετῶν τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς καὶ γραφικῆς, ὧν ἡ γνῶσις δὲν πρέπει νὰ διαφεύγῃ ἡμᾶς, προκειμένου νὰ εὕρωμεν ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ τῆς Ὀλυμπίας τοὺς συγχρόνους τοῦ Πραξιτέλους Ἀθηναίους νεανίας. Ἡ τυπικότης αὕτη δὲν εἶναι καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλλην. τέχνης τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ἀλλ' ἀκμάζει μὲν κατὰ τὸν 5ον καὶ 4ον αἰῶνα, ὑποχωρεῖ δὲ εἰς τὴν τάσιν πρὸς πιστοτέραν μίμησιν τῆς φύσεως κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχήν, ὅπως ἐνίοτε καὶ κατὰ τὴν ἀρχαϊκήν. Ἀλλὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ φαινομένου τούτου δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν περισσότερον. Δι' ἡμᾶς ἀρκεῖ τοῦτο, ὅτι μεγάλη ἢ μικρὰ ὑπῆρξε κατὰ πάσας τὰς περιόδους τῆς ἑλληνικης τέχνης ἡ τάσις πρὸς ἐξωράϊσιν καὶ ἐξιδανίκευσιν τῶν παριστωμένων.

Τὸν σπουδαιότατον λόγον τῆς ἐξιδανικεύσεως ταύτης ἀνεγράψαμεν ἐν τῇ περὶ τῆς ἑλληνικῆς κατατομῆς διατριβῇ. Τοὺς ἀθανάτους θεοὺς δὲν πρέπει φυσικὰ νὰ παριστῶσι κατὰ τὸν τύπον κοινῶν θνητῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰς εἰκόνας τῶν θνητῶν παριστῶσιν ὡραιοτέρας, ἐπειδὴ πάντοτε αὗται εἶναι ἀναθήματα ἐν τόποις ἱεροῖς καὶ οἱ εἰκονιζόμενοι εὑρίσκονται ἐν συναναστροφῇ μετὰ τῶν θεῶν. Ἄλλος λόγος τῆς ἐξιδανικεύσεως εἶναι καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας τῶν παλαιῶν καλλιτεχνῶν. Οὗτοι δηλ. δὲν ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοῦ προτύπου (modello), ὡς οἱ νεώτεροι, ἀλλ' ἐδιδάσκοντο ἐκ πολλῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα γυμνὰ εἰς διαφορωτάτας στάσεις καὶ κινήσεις εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετῶσι πρὸ πάντων ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ταῖς παλαίστραις. Ἀπεκόμιζον λοιπὸν ἐντεῦθεν παράστασιν περὶ τοῦ καλοῦ σώματος συνισταμένην ἐκ χαρακτηριστικῶν, κινήσεων καὶ στάσεων, ἃ πραγματικῶς ἀνῆκον εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν γυμναζο-

μένων καὶ ὑπέπεσον εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ὀφθαλμοῦ κατὰ διαφόρους χρόνους. Τὸ κάλλος ἀκολούθως τοῦ κατασκευαζομένου ἀγάλματος ἦτο τελειότερον ἢ παρ' οἱῳδήποτε ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου παρατηρηθέντων σωμάτων. Ἂν καὶ ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας, ὡς πρός τινας μορφάς, συνέβαινε συχνάκις νὰ παρίστανται αὗται πολὺ ἀσθενέστερον ἐπὶ τοῦ μαρμάρου καὶ τοῦ χαλκοῦ ἢ ἐπὶ τοῦ ζῶντος ἀτόμου. Ἂς ὁμιλήσωμεν συγκεκριμένως. Φαίνεται ἀδύνατον, ὅτι ὑπῆρξεν Ἀθηναῖος ἢ ἀλλαχόθεν τις νεανίας ἔχων ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἄκρων τόσον καλῶς καὶ ἁρμονικῶς τὸ σῶμα ἀνεπτυγμένον, ὅσον ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους. Τοὐναντίον θὰ ὑπῆρξαν πολλοί, ἐξ ὧν εἷς θὰ ἐμειδίασέ ποτε ἐκφραστικώτερον καὶ χαριέστερον τοῦ Ἑρμοῦ, ἄλλος θὰ ἐξέπεμψεν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ μετώπου λάμψιν πνευματωδεστέραν καὶ τρίτος τις θὰ εἶχεν ὡραιοτέραν κόμην.

Ἡ ἐξιδανίκευσις καὶ ἑπομένως ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου προήρχετο καὶ ἐκ τῆς ἑξῆς λίαν χαρακτηριστικῆς τάσεως τῶν παλαιῶν καλλιτεχνῶν. Οὗτοι δηλ. ἐκτὸς τῶν καθ' ἑαυτὰς ὡραίων μορφῶν τοῦ σώματος ἐπεδίωκον διὰ παντὸς μέσου καὶ μεγίστης προσοχῆς τὴν συμμετρίαν. Αἱ διαστάσεις τῶν διαφόρων μελῶν καὶ τῶν μερῶν τῶν μελῶν ἔδει νὰ τηρῶσι πρὸς ἀλλήλας σχέσεις αὐστηρῶς ἀριθμητικάς. Οὕτω π. χ. ἔν τισι τῶν ἔργων ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τῶν πρώτων ὑπὲρ τὸ μέτωπον τριχῶν μέχρι τοῦ στόματος εἶναι μετ' ἀκριβείας ἐξικνουμένης μέχρι χιλιοστομέτρου ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς σιαγόνος. Ἐν ἄλλοις μονὰς μετρήσεως εἶναι τὸ μῆκος τοῦ ποδός. Τὸ ὕψος τῆς κεφαλῆς, ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῆς σιαγόνος μέχρι τῶν θηλῶν τῶν μαστῶν, ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ ἦσαν ἴσαι ἑκάστη πρὸς τὸ μῆκος τοῦ ποδός. Δύο ποδῶν ὕψος εἶχεν ἡ κνήμη. Πλεῖσται ἄλλαι ἀποστάσεις ἐμετροῦντο μετὰ μεγίστης προσοχῆς, ὥστε ὁ μέγας Ἀργεῖος καλλιτέχνης Πολύκλειτος ἀναφέρεται εἰπών, ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἔργου τινὸς ἐξαρτᾶται σχεδὸν ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων. (Τὸ γὰρ εὖ παρὰ μικρὸν διὰ πολλῶν ἀριθμῶν γίγνεται).

Ἡ ἀντίληψις αὕτη τοῦ Πολυκλείτου φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἥκιστα ἁρμόζουσα εἰς ἀληθῆ καλλιτέχνην. Ἐὰν καλλιτέχνημά τι ἀποτελῆται προσαρμοζομένων τῶν μελῶν τοῦ σώματος εἰς ἀριθμούς τινας, τότε οἱ δυνάμενοι νὰ μεταχειρισθῶσι τὸν διαβήτην καὶ τὰ λοιπὰ γεωμετρικὰ ὄργανα θὰ ἦσαν πρώτης τάξεως καλλιτέχναι. Τὸν καλλιτέχνην ὅμως δὲν διακρίνει τοῦτο, ἀλλ' ἡ ζωηρὰ ἀντίληψις τῆς φύσεως καὶ ἡ παρὰ τοῖς ἐξόχοις ἀσυνείδητος μάλιστα δύναμις τοῦ ἀναπαρσιτᾶν αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ πρῶτος τοῦ Ἄργους ἀνδριαντοποιὸς παρέβλεπε μὲν τὴν ἐν ἑαυτῷ καὶ παρὰ τῷ ἀληθεῖ καλλιτέχνῃ ἐνυπάρχουσαν θείαν δύναμιν, ἀπέδιδε δ' εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἀριθμῶν τὴν ἐπιτυχίαν. Ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν ἀριθμῶν δὲν εἶναι τόσον ἁπλοῦν, ὅσον φαίνεται. Διότι ἀναλογίαι τῶν μελῶν τοῦ σώματος πρὸς ἄλληλα καὶ τὸ ὅλον ὑπάρχουσι καὶ ἐν τῇ φύσει. Δὲν ἀπαντῶσι μόνον πᾶσαι ἐπὶ πάντων τῶν ἀτόμων, στεροῦνται δὲ συχνάκις καὶ τῆς μεγάλης μαθηματικῆς ἀκριβείας. Ἀλλ' ἐχρειάζετο μεγίστη δεξιότης ἐκ μέρους τοῦ καλλιτέχνου, ὥστε τὰς διεσπαρμένας, οὕτως εἰπεῖν, ταύτας συμμετρίας, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου νὰ συγκεντρώσῃ καὶ οὕτω ἀποδείξῃ σῶμα τελειότατα μὲν συμμετρικὸν οὐχ ἧττον δὲ καὶ φυσικόν. Ἀληθῶς μεγίστη δεξιότης. Ἄλλως διὰ τῆς ἁπλῆς μεταφορᾶς δεδομένων ἀριθμῶν τὸ ἔργον ἐκινδύνευε νὰ στερηθῇ τῆς φυσικότητος καὶ νὰ ἀποβῇ ἄψυχον. Διὰ ταῦτα ἄρα οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχναι ἀπέδιδον μεγίστην σημασίαν εἰς τὸ περὶ συμμετρίας κεφάλαιον.

Εἰς τὸν ἀπροκατάληπτον ὀφθαλμὸν τὰ ἀρχαῖα ἔργα φαίνονται φυσικώτατα καὶ μετὰ μεγίστης ἀνατομικῆς ἀκριβείας κατεσκευασμένα. Ἀλλ' ἐὰν τις παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ ἀνατομικόν τι βιβλίον παραβάλλων θὰ εὕρῃ μεγάλην ἀληθῶς τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν εἰκόνων τοῦ Μουσείου καὶ τῶν εἰκόνων τοῦ βιβλίου. Τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τούτου μόνον, ὅτι τὰ σώματα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ὡμοίαζον πρὸς τὰ ἀγάλματα καὶ τοὺς ἀνδριάντας Δεχόμεθα μετὰ πεποιθήσεως, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ φυλὴ ὑπῆρξεν ὡραία καὶ πιθανώτατα ἐφάμιλλος πρὸς ταύτην δὲν ὑπῆρξε οὐδὲ ὑπάρχει σήμερον, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἐξηγεῖται ἐπαρκῶς ἡ διαφορά. Ἀδύνατον π. χ. εἶναι νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν παλαιῶν ἦσαν τόσον ἀνοικτοί, ὅσον ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς πλαστικῆς φαίνονται. Ὁ ἀληθὴς τοῦ φαινομένου λόγος εἶναι, ὅτι ἡ μεγίστη μεταξὺ τῶν βλεφαρίδων ἀπόστασις πρέπει νὰ εἶναι σταθερά τις, ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη κατὰ τοὺς περὶ συμμετρίας νόμους νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν ἐσωτερικῶν περάτων τῶν ὀφθαλμῶν ἢ νὰ εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους αὐτῶν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τὸν τῆς συμμετρίας, καὶ τὰ ἄλλα

μέρη τοῦ προσώπου, ὡς τὸ μέτωπον, αἱ παρειαί, ἡ ῥὶς δὲν διακόπτονται ὑπὸ ῥυτίδων ἢ δὲν ταράσσονται ὑπό τινος συσπάσεως, ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἔχωσιν ὡρισμένας διαστάσεις. Ὁ δισκοβόλος π. χ. τοῦ Μύρωνος ἔχει παραδόξως τὸ πρόσωπον καὶ ἐν μέρει τὸ στῆθος γαλήνιον, ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν σῶμα εὑρίσκεται ἐν σφοδροτάτῃ κινήσει. Ἐπίσης ἐξηγοῦνται καὶ αἱ μεγάλαι ἤρεμοι καὶ εὐπερίγραπτοι ἐπιφάνειαι, ἃς συνήθως βλέπομεν ἐπὶ πολλῶν ἔργων. Ἐπὶ τοῦ δορυφόρου τοῦ Πολυκλείτου, ἀγάλματος οὗ σῴζονται ἀντίγραφα ἐκ μαρμάρου, αἱ μορφαὶ τοῦ στήθους, τῆς κοιλίας καὶ τῶν μηρῶν εἶναι μεγάλαι ἀδιατάρακτοι ἐπιφάνειαι, αἵτινες οὐδέποτε οὕτω ἀπαντῶσιν ἐν τῇ φύσει. Καὶ ἐγνώριζε μὲν ὁ Πολύκλειτος νὰ παραστήσῃ ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ (ἀρχικῶς πηλοῦ) πλείστας λεπτομερείας, ἀφοῦ ἀρχαιότεροι αὐτοῦ γλύπται, ὡς οἱ τῶν αἰγιναίων συμπλεγμάτων παριστῶσι μέγα πλῆθος μυώνων καὶ φλέβας, ἀλλ' ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς τοῦτο νὰ κάμῃ, ὥστε τὰ σύμμετρα πρὸς ἄλληλα καὶ τὸ ὅλον μέρη τοῦ σώματος νὰ εἶναι εὐσύνοπτα καὶ σαφῆ, εὐχαριστοῦσι δὲ οὕτω τὸν ὀφθαλμόν. Δὲν ἐπιδιώκουσι λοιπὸν οἱ καλλιτέχναι οὗτοι ἀνατομικὴν ἀκρίβειαν καὶ γνώσεις νὰ ἐπιδείξωσι πολλὰς ἀλλ' ἐπιχειροῦσι πρὸ πάντων νὰ ἀπεικονίσωσιν ὡραίας μορφὰς μετὰ συμμετρίας καὶ ὑπὲρ τούτων εἶναι ἕτοιμοι νὰ θυσιάσωσι, καθόσον ἐπιτρέπεται, τὴν φυσικὴν ἀλήθειαν.

Σημαντικὸν θῦμα ὑπὲρ τοῦ ἰδεώδους τῆς συμμετρίας εἶναι ἡ παράστασις τῶν παίδων κατὰ τὸν 6ον, 5ον καὶ 4ον κατὰ μέγα μέρος αἰῶνα. Διότι οἱ ἐκ τῶν χρόνων τούτων προερχόμενοι παῖδες εἶναι μόνον νεανίαι ὑπὸ σμίκρυνσιν. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀνεπτυγμένον σῶμα μὲ τὴν αὐτὴν συμμετρίαν. Ἀπέφευγον τὴν ἀκριβῆ ἀπεικόνισιν τοῦ παιδικοῦ σώματος, οὐχὶ διότι δὲν ἠδύναντο, ἀλλὰ φανερῶς διότι εὕρισκον αὐτὸ ἀσύμμετρον. Σχετικῶς μεγάλη κεφαλή, διάφορα μέλη οὐχὶ ἐντελῶς ἀνεπτυγμένα καὶ οὐχὶ σαφῶς διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων δὲν ἀπετέλουν εἰκόνα συμμετρικὴν καὶ ἤρεμον. Διὰ τοῦτο μόνον κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχήν, ὅτε ἐκινήθησαν ἰσχυρῶς εἰς τὴν πιστὴν μίμησιν τῆς φύσεως ἀμελήσαντες τὰ παλαιὰ ἰδεώδη, ἐργάζονται κατὰ φύσιν παραστάσεις παίδων καὶ βρεφῶν ἔτι.

Ὅτι ἐπιμελῶς ἀπεμακρύνετο πᾶν τὸ ἀνῆκον εἰς τὸν πραγματικὸν κόσμον παραβλάπτον δὲ τὸ ἐπιδιωκόμενον κάλλος τοῦ σώματος βλέπομεν ἄριστα κατὰ τὴν παράστασιν τῶν ἐνδυμάτων. Ταῦτα βεβαίως παρακωλύουσι, ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τὴν θέαν τοῦ καλοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο ἢ πρέπει ἐντελῶς νὰ ἀπομακρυνθῶσι, γυμνωθῇ δὲ οὕτω τὸ σῶμα, ἢ ἂν τηρηθῶσι πρέπει νὰ ἀφίνωσι νὰ διαφαίνονται ὑπ' αὐτὰ αἱ διάφοροι μορφαὶ ἢ νὰ παρασταθῶσι τόσον ὡραῖα, ὥστε νὰ ἀποτελέσωσι κόσμημα τοῦ σώματος. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατὶ ἐπὶ τῆς ζωροφόρου τοῦ Παρθενῶνος οἱ νέοι Ἀθηναῖοι ἱππεῖς παρουσιάζονται τόσον διάφοροι ἀλλήλων. Οἱ μὲν εἶναι ἐλαφρῶς ἐνδεδυμένοι, ἄλλοι βαρύτερον, φέρουσί τινες καὶ θώρακα ὑπὲρ τὸν χιτῶνα καὶ περικεφαλαίαν, ἄλλοι δὲ τέλος εἶναι ἐντελῶς γυμνοί. Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐτελέσθη ποτὲ ἐν Ἀθήναις τοιαύτη πομπὴ ἱππέων κατὰ τὰ Παναθήναια. Ἐν τῇ πομπῇ περιμένομεν ὅλως τοὐναντίον νὰ παρουσιάζωνται οἱ ἱππεῖς ὁπωσδήποτε ὁμοιομόρφως ἐνδεδυμένοι. Ἀλλ' ἐγυμνώθησαν καὶ παρεστάθησαν διαφορώτατα ἐνδεδυμένοι οἱ Ἀθηναῖοι ἱππεῖς, ἐπειδὴ τὰ καλὰ σώματα πρέπει κατ' ἐξοχὴν νὰ παρασταθῶσι, τὰ δὲ ἐνδύματα νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀνάγκην.

(ἕπεται τὸ τέλος) **Κ. Α. Ρωμαῖος**

ΓΝΩΜΑΙ ΣΟΦΑΙ

Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ
ἐσθλὸς δ' αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται·
ὃς δέ κε μήτ' αὐτὸς νοέῃ, μήτ' ἄλλου ἀκούων
ἐν θυμῷ βάλληται, ὁ δ' αὖτ' ἀχρήιος ἀνήρ.

Ἡσίοδος

Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος, καὶ οὐ στηλῶν μόνον ἐν τῇ οἰκείᾳ σημαίνει ἐπιγραφή, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσηκούσῃ ἄγραφος μνήμη παρ' ἑκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου ἐνδιαιτᾶται.

Θουκυδίδης

Ὅταν βούληται θεὸς εὖ πρᾶξαι πόλιν, ἄνδρας ἀγαθοὺς ἐνεποίησεν· ὅταν δὲ μέλλῃ κακῶς πράξειν πόλις, ἐξεῖλε τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀγαθοὺς ἐκ ταύτης τῆς πόλεως ὁ θεός.

Ὁ ἀνεξέταστος βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ.

Πολλάκις γιγνώσκων τὰ κακὰ ἄνθρωπος, ὅτι κακά ἐστιν, ὅμως πράττει αὐτά, ἐξὸν μὴ πράττειν, ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ἀγόμενος καὶ ἐκπληττόμενος.

Δύο ποιοῦ καιροὺς τοῦ λέγειν, ἢ περὶ ὧν οἶσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. Ἐν τούτοις γὰρ μόνοις ὁ λόγος τῆς σιγῆς κρείττων, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἄμεινον σιγᾶν, ἢ λέγειν.

Ἰσοκράτης

Ἄ, τίς ἑορτὴ καὶ φιλήματα ποῖα,
ὁπόταν τὸ φίλτατον ἔδαφος φθάσῃς,
ἐκεῖ ὅπου πρῶτον τὸν ἥλιον εἶδες
κ' ὑγραίνεται τὄμμα μητρὸς γηραιᾶς.

Σ. Βασιλειάδης

ΤΟ ΑΝΑΛΛΟΙΩΤΟΝ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΥΛΗΣ

«Le monde a connu un peuple, petit par le nombre, le plus grand par la noblesse et la beauté de la pensé, par l'intensité de l'action éducatrice sur les hommes de toujours».

(CLEMENCEAU)

ΠΟΛΛΑ τὰ καλὰ εἶπεν, ὁμιλῶν ἐν Ἀμιένῃ, ὁ εὐγενὴς Γαλάτης πρωθυπουργὸς Γ. Κλεμανσῶ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ θαύματος, ὡς ἀποκαλεῖ παρακατιὼν ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀναμιμνησκόμενος τῶν λόγων τοῦ Ρενάν, τοῦ θαύματος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως, οἱονεὶ θέλων τὴν ἄπειρον αὐτοῦ λατρείαν νὰ ἐκδηλώσῃ πρὸς τοὺς ἡμετέρους προγόνους, θεωρεῖ ἤδη ἐκλιποῦσαν τὴν εὐγένειαν, τὸ κάλλος τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτοῦ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν νῦν ἀνθρώπων καὶ μόνα τὰ ἀποτελέσματα ἐκείνου σωζόμενα.

Ἐν τούτοις θὰ πειραθῶμεν νὰ καταδείξωμεν ὅτι καὶ νῦν ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν θαῦμα ὑφίσταται ἀναλλοίωτον καὶ ἡ εὐγένεια, τὸ κάλλος τῆς σκέψεως καὶ ἡ ἐκπολιτιστικὴ αὐτοῦ δρᾶσις ἀνευρίσκεται εἰς ἑκάστην σελίδα οὐ μόνον τῆς ἀρχαίας ἀλλὰ καὶ τῆς μέσης καὶ νεωτέρας ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Πρὸς τοῦτο δὲ οὐδεμία ἀνάγκη ἵνα ἀναδράμωμεν εἰς μεμακρυσμένην ἐποχήν. Μὴ ἄρα προσφατώτατα γεγονότα καταπλήξαντα τὸν κόσμον σύμπαντα δὲν καταδεικνύουσι πασιφανῶς τοῦτο; Τίς δὲν θέλει ἀναγνωρίσῃ ἐν τοῖς στίχοις τοῦ Φεραίου ποιητοῦ εὐγένειαν καὶ κάλλος σκέψεως; Ἢ μὴ τάχα μόνον Ἀριστείδης ὁ δίκαιος ἐνεφορεῖτο ὑπὸ ἀδόλου πατριωτισμοῦ ὥστε νὰ θυσιάσῃ χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος τὸ γόητρον αὐτοῦ; Ἀλλὰ τί διάφορον ἔπραξεν ὁ ἔνδοξος ἥρως τοῦ Κεφαλοβρύσου, ὅταν σχίζων τὸ ἔγγραφον, τὸ ἀναγνωρίζον αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἔλεγε «τὸ δίπλωμα λαμβάνεται εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν»; Πρὸς τί ὅμως ἀπομακρυνόμεθα τοσοῦτον ἀπὸ τῆς σήμερον; εἰς τίνα τυγχάνει ἄγνωστος ἡ τελευταία ἐξέλιξις τοῦ Μακεδονικοῦ δράματος;

Ἀπὸ ἐτῶν ἤδη ἱκανῶν ἡ χώρα τοῦ μεγάλου τέκνου τοῦ Φιλίππου, τοῦ Ἰημενίδου Ἀλεξάνδρου, καὶ τοῦ πρωτοκαθέδρου τῶν φιλοσόφων, τοῦ πολλοῦ Ἀριστοτέλους ἡ πατρὶς στενάζει κακῇ μοίρᾳ ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν δολοφόνων ἐγχειριδίων τῶν ἐπιδρομέων ἀπογόνων τοῦ Κρούμου. Ἐκεῖ ἐν τῇ αἱματορρύτῳ τοῦ Φιλίππου χώρᾳ οἱ Βούλγαροι ἐπιδρομεῖς, οἱονεὶ ἐξουδενώματα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, πᾶσαν βδελυγμίαν καὶ ἀτίμωσιν διαπράττουσι κατὰ τοῦ ἡσύχως βιοῦντος, ἐν εἰρήνῃ προαγομένου καὶ ὀργῶντος πρὸς τὸν πολιτισμὸν ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Καὶ ἰδού! οἱ περιβεβλημένοι τὸ προσωπεῖον τοῦ ἀπελευθερωτοῦ τῆς ἀτυχοῦς χώρας θρασεῖς τῆς Σόφιας λῃσταντάρται πειρῶνται δι' ἐπαγγελιῶν τὸ πρῶτον καὶ διὰ τοῦ χρυσίου ἔπειτα νὰ μετατρέψωσι τὸ φρόνημα τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν! Ἀλλὰ κακῶς ὑπολογίζουσιν! ὁ ὑπερήφανος Ἕλλην δὲν ἀπατᾶται εὐκόλως ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἤθελον τῷ προσφέρῃ χρυσίον, **ὥστε νὰ ἀρνηθῇ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ ἐγὼ** *καὶ ἀνταλλάξῃ τὴν μεγάλην ἢν τρέφει περὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Ἑλλάδος ἰδέαν μετὰ τῆς προσωνυμίας τοῦ βαρβάρου Μογγόλου, θυσιάζων οὕτω τοὺς ἱερωτέρους αὐτοῦ πόθους καὶ τὴν προγονικὴν εὔκλειαν.*

Ἀπορρίπτει μετὰ τοῦ μεγαλειτέρου ἀποτροπιασμοῦ τὸν ἀφειδῶς προσφερόμενον αὐτῷ βουλγαρικὸν χρυσὸν καὶ ὁρκίζεται νὰ διεκδικήσῃ τὸν ἐθνισμὸν αὐτοῦ προσφέρων μετὰ παντὸς πολυτίμου καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀκόμη ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς φιλτάτης πατρίδος.

Οἱ δὲ μέχρι πρό τινος ἐλευθερωταὶ δῆθεν τῶν Μακεδόνων κατόπιν τῆς ἐπιμόνου ἐμμονῆς τούτων εἰς τὰ πάτρια, ἀποβάλλουσι πλέον τὸ προσωπεῖον καὶ ἐν ταῖς ἄρκτοις, ἃς ἐξέβρασεν ὁ Βόλγας, τὰ θηριώδη ἔνστικτα ἐξεγείρονται ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἀγριότητι.

Ἐμπρησμοὶ χωρίων, καταστροφαὶ ἀγρῶν καὶ διαρπαγαὶ παντὸς ὅ,τι τιμαλφὲς ἔχουσιν οἱ Ἕλληνες ἰδοὺ τὰ ἔργα τῶν εὐνοουμένων (enfants gâtés) *τῆς τυφλωττούσης Χριστιανικῆς Εὐρώπης! Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι μία μόνον πρᾶξις τοῦ ὅλου δράματος. . . . .*

Τὰ ἄγρια στίφη, αἱ αἱμοχαρεῖς ὀρδαὶ τῶν Βουλγάρων, αἰσθανόμεναι τὸ ἐπίπλαστον αὐτῶν θάρρος δὲν ἐπέρχονται κατ' ἀνδρῶν, ἄνδρες αὐτοί, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἀόπλων γερόντων, γυναικῶν καὶ παίδων, ὁπότε παρίσταταί τις μάρτυς τῶν ἀπαισιωτέρων σκηνῶν. . . .

Γέροντες σφάζονται μετὰ μυρίας βασάνους, γυναῖκες ἀτιμάζονται καὶ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἀτυχῶν μητέρων τὰ αἱμοβόρα θηρία ροφῶσι τὸ αἷμα τῶν ἀκάκων παιδίων! Οἷα ἀτίμωσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι τοῦ πολιτισμοῦ τὰ τερατουργήματα τῶν ἀπαισίων τῆς Σόφιας δολοφόνων!

Καὶ ὅμως οἱ εὐγενεῖς Ἕλληνες ἐκδικηταὶ δὲν προβαίνουσιν εἰς τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀντεκδικήσεις ἀλλ' οἱονεὶ τὸ ὑπέροχον αὐτῶν ἀποδεικνύοντες ἐπέρχονται ὡς ἄνδρες κατὰ τῶν θρασυδείλων ἐκβρασμάτων τῆς Κασπίας, ἵνα στῆθος πρὸς στῆθος πολεμήσωσιν, ὅπερ εἶναι πάντῃ ἀσύνηθες εἰς τὰ τέρατα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων πᾶσαν πρᾶξιν διέπει μόνον ὁ δόλος καὶ ἡ ἀπάτη. Τούτων πρόσφατον μαρτυρίαν ἔχομεν τὸν πρό τινων μηνῶν διὰ δόλου γενόμενον φόνον τοῦ ἀρχηγοῦ Ἄγρα, τῆς ἐνσαρκώσεως αὐτῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἰδεώδους, ὅστις εὐγενὴς αὐτὸς ὤν, ἐφαντάσθη ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὰ θηρία εὐγένεια...

Πόσον ὅμως ἠπατᾶτο ὁ ἀτυχὴς ἥρως ἐνόησεν ὅτε οἱ ἄγριοι δολοφόνοι ἀπαγαγόντες αὐτὸν εἰς τὰ ὄρη τὰς ἑκατὸν τῷ κατέφερον διὰ τοῦ ξίφους πληγάς, πληγὰς τὰς ὁποίας ὑπέστη μεθ' ὅλης τῆς ἀταραξίας ἐκείνης τῆς ψυχῆς τῆς χαρακτηριζούσης τοὺς μεγάλους ἄνδρας!

Οἱ Ἕλληνες ἐκδικηταὶ δὲν ἐπέρχονται, ὅπως καύσωσι χωρία, σφάξωσι γέροντας καὶ παιδία καὶ ἀτιμάσωσι γυναῖκας, διότι τοῦτο εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔργον τῶν Βουλγάρων, ὡς μαρτυροῦσι τρανῶς αἱ πρὸ ἡμερῶν καταστροφαὶ τῶν Ἑλληνικῶν χωρίων Νεγκοβάνης, Ρακόβου καὶ Ἰσεγγελίου. Πάντα δὲ ταῦτα πράττουσιν ἀσυστόλως πλέον οἱ Βούλγαροι ἀφ' οὗ ἡ ἐξουδενωμένη Εὐρώπη χαλαρωτάτας ποιεῖται παραστάσεις παρὰ τῇ βουλγαρικῇ κυβερνήσει κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀπειλάς, ἃς ἐκτοξεύει κατὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ ὅταν μόνον εἰς Βούλγαρος πάθῃ.

Εἶναι λυπηρὸν ὅτι δὲν ὑπάρχει ἤδη ἐν τῇ ζωῇ ὁ πολὺς Γλάδστων, ἵνα ἴδῃ τοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ κυβερνῶντας φιλελευθέρους ὑποστηρίζοντας καταφώρως τὴν Βουλγαρίαν ἐν τῷ ἐξοντωτικῷ κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀγῶνι, καὶ ῥήξῃ κραυγὴν ἀγανακτήσεως κατὰ τῶν τελούντων τὰ ὄργια ταῦτα καὶ ὑπὲρ ὧν ἄλλοτε τοσαῦτα εἶχεν εἴπῃ βιασθέντων ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἀγνοῶν ὅτι θὰ ἤρχετο ἐποχή, καθ' ἣν αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἤθελον διαπράξῃ τὰ αἴσχιστα, χριστιανοὶ αὐτοὶ ὄντες, κατὰ Χριστιανῶν!

Κατόπιν ὅμως τῆς τοιαύτης στάσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἀμφιβάλλομεν ἂν θὰ δυνηθῇ νὰ διατηρήσῃ τὴν αὐτὴν ἀπάθειαν ὁ ἑλληνικὸς τῆς Μακεδονίας πληθυσμὸς βλέπων ὁσημέραι ἐπαπειλουμένην αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ. Καὶ οὕτω θὰ εὑρεθῶμεν ἡμέραν τινὰ πρὸ γενικῆς ἐξεγέρσεως καὶ τότε οὐαὶ τοῖς θρασυδείλοις δολοφόνοις αὐτοῦ! Διότι ὅσῳ ἐκ φύσεως ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἐπροικίσθη ὑπὸ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὴν εὐγενείας, τόσῳ ὁ ἐπαπειλῶν αὐτὴν κίνδυνος θὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἀνηλεᾶ πρὸς τοὺς ἐπιβουλευομένους τὴν ὑπόστασιν καὶ ποθοῦντας τὸν ἐξαφανισμὸν αὐτῆς

ἀπὸ τῆς χορείας τῶν ἐθνῶν, ἐν οἷς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν πρωτεύει καὶ θὰ πρωτεύῃ, πρὸς ἄφατον τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς λύπην.

Οὐδέποτε δὲ ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἐπαύσατο ἐπενεργοῦσα ἐκπολιτιστικῶς ἀνὰ μέσον τῶν αἰώνων. Μὴ δὲν εἶναι αὕτη ἡ μεταδοῦσα τὸν μικρόν, ὃν ἔχουσι πολιτισμὸν τὰ κρατίδια τῆς Ἑλληνικῆς Χερσοννήσου; Ἡ μὴ δὲν ὀφείλεται εἰς αὐτὴν τὸ πλεῖστον τῶν ἐπιτευχθέντων ἐν Αἰγύπτῳ;

Τίς δὲ εἶναι τόσῳ ἐπιλήσμων, ὥστε νὰ μὴ ἐνθυμῆται τὰς ὁμολογίας τοῦ διοικητοῦ τοῦ Σουδὰν ὅταν πέρυσιν ὁ Μακαρ. Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας περιήρχετο τὰς διαφόρους τοῦ Σουδὰν πόλεις· «Ἄνευ τῶν φιλονόμων καὶ φιλοπόνων Ἑλλήνων, ἔλεγεν, οὐδὲν ἠθέλομεν κατορθώσει!«

Ἐξέλιπε λοιπὸν ἡ εὐγένεια, τὸ κάλλος τῆς σκέψεως καὶ ἡ ἐκπολιτιστικὴ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἐπίδρασις ἐπί τι χρόνου διάστημα;

Ἡμεῖς χαριζόμενοι εἰς τὴν πρὸς τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν κόσμον λατρείαν τοῦ εὐγενοῦς Γαλάτου θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰ ἐλάχιστα ταῦτα ἐπαφιέμενοι ἄλλως τε εἰς τὴν ἱστορίαν ἵνα κρίνῃ περὶ τούτου.

Ἰ. Θ. Παπαγιαννόπουλος

ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ

(Διήγημα)

Ἡρωΐαν τινὰ τῆς τεσσαρακοστῆς λαμπρὸς καὶ ἀκτινοβόλος ἀνὰ τὸν γλαυκὸν τοῦ οὐρανοῦ θόλον ὁ ἥλιος ὑψούμενος πανταχοῦ τὴν χαρὰν ἐσκόρπιζεν.

Ὁ Λουδοβῖκος Β* μικρὸς ὑπάλληλος, εἰς στενὸν δωμάτιον παρὰ τὴν Γρενόβλην κατοικῶν, ἐνεδύετο ἐσπευσμένως, ἵνα καταβῇ καὶ ζητήσῃ, κατὰ τὸ σύνηθες, τὸν ἄρτον καὶ τὸ γάλα του παρὰ τοῦ ἀπέναντι γαλακτοπώλου.—Τὸν μετ' ἀρκετῆς φιλοκαλίας εὐτρεπισμόν του ἐπέρανεν ὁ νεανίας μας καὶ μικρὸν προσφιλῆ αὐτῷ σκοπὸν ὑποτονθορύζων ἤρξατο, ὅτε ἐλαφρὸς τῆς θύρας κτύπος τὸ ἀρξάμενον τερέτισμα ἐπὶ τῶν χειλέων του διέκοψε.

Τὴν θύραν ἀνέῳξε· μικρὰ ἐκπλήξεως κραυγὴ ἐκ τοῦ στόματός του ἐξέφυγε ἐπὶ τῇ ἀναγνωρίσει τῆς ὀστεώδους καὶ περγαμηνῆς χρῶμα ἐχούσης μορφῆς τοῦ γείτονός του, τοῦ τυφλοῦ.

Ἀληθῶς, ὁ γέρων Μ* οὐδένα συνανεστρέφετο καί, ἐκτὸς τῆς ἐρασμίας Μαριέττης θυγατρός του, ἣν ὁ νεανίας μας πρωΐαν καὶ ἑσπέραν παρετήρει πάντοτε εὔθυμον, πάντοτε μειδιῶσαν, πάντοτε ζωηράν, πρώτην εἰς τὸ διὰ χαρίεντος χαιρετισμοῦ προσφωνεῖν, ὁ γέρων ἠδυνήθη τὸν βίον του νὰ διέλθῃ χωρὶς τὴν προσοχὴν μηδενὸς τῶν πολυπληθῶν κατοίκων τῆς οἰκίας νὰ ἐπισύρῃ.

Ἑκάστην πρωΐαν ἡ 16 μόλις Μαΐους ἀριθμοῦσα Μαριέττα, ἧς οἱ ξανθοὶ βόστρυχοι φυσικῶς ἐπὶ τοῦ μετώπου συνεστρέφοντο, τὸν πατέρα ἐκ τῆς χειρὸς λαμβάνουσα μέχρι τοῦ κέντρου τῶν Παρισίων ὡδήγει, πλησίον τῆς γεφύρας τῶν Ἀπομάχων ἐγκαθίδρυε καί, ὡς ἔλαφος, πρὸς τὸ ἐργαστήριον τῆς ραπτικῆς, εἰς ὃ εἰργάζετο, κατηυθύνετο.

Ὁ Λουδοβῖκος καλῶς τὴν κορασίδα ἐγίγνωσκε. Ποσάκις ἐπὶ τῆς κιγκλίδος κεκλιμένος δὲν ἦτο, ἵνα διὰ τοῦ βλέμματος ἀκολουθῇ τὴν φυγὴν τῆς μικρᾶς Νηρηΐδος! Ἀλλὰ πολὺ δειλὸς ἀπέναντι τοῦ ἀθῴου καὶ ἁγνοῦ αὐτοῦ πλάσματος, οὐδέποτε τὸν λόγον νὰ τῷ ἀπευθύνῃ εἶχε τολμήσει καί, ἐκτὸς τοῦ χαιρετισμοῦ «Καλημέρα δεσποινὶς Μαριέττα» ἐκσφενδονιζομένου μετ' ἐκφράσεως βεβαίας εὐτυχίας, οὐδέποτε εἰς δαψιλεστέραν οἰκειότητα ἐξετέθη.

Ἠγάπα ὅμως τὸ χαρίεν αὐτὸ παιδίον καὶ ἀληθῆ χαρὰν ἡ καρδία αὐτοῦ ἠσθάνετο, ὁσάκις τοὺς γείτονας ὑπὲρ αὐτοῦ ἐγκώμια νὰ πλέκωσιν ἤκουεν.

Ἡ Μαριέττα καὶ ὁ πατήρ της κατῴκουν τὸ συναφὲς πρὸς τὸ ἑαυτοῦ δωμάτιον. Εἷς μόνον τοῖχος τὰ δύο δωμάτια ἐχώριζε. Ποσάκις δὲν συνεκόλλα τὸ οὖς του εἰς τὸ εὔθραυστον διατείχισμα, ἵνα κάλλιον ἁρπάσῃ τὸ ᾆσμα τῆς νέας γειτονίσσης του! . . .

Ἡ φωνὴ αὕτη, ἥτις μέχρι τῆς καρδίας αὐτοῦ μετέβαινε καὶ τὸν ἐβαυκάλιζε, τὰς ὥρας τῆς μελαγχολίας του ἐνίοτε διεσκέδαζε.

—Γεῖτόν μου, εἶπεν ὁ τυφλός, συγχωρήσατέ με διὰ τὴν ἐνόχλησιν. . . Ἔχω χάριν τινὰ νὰ σᾶς ζητήσω. . . Ἡ θυγάτηρ μου εἶναι ἀσθενὴς ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν καὶ δὲν ἠδυνήθην ἐκ τῆς οἰκίας νὰ ἐξέλθω. . . Ἀλλὰ δὲν εἶμαι πλούσιος· τὸ τέκνον ἔχει ἀνάγκην φαρμάκων . . . τῷ ὀφείλω τὴν ἐργασίαν μου. Θέλετε νὰ μὲ βοηθήσητε νὰ καταβῶ;

Ὁ Λουδοβῖκος μὲ τὸ στόμα ἀνοικτὸν ἔμεινε· δὲν ἐνόησεν ἢ ἓν πρᾶγμα: ἡ δεσποινὶς Μαριέττα ἦτο ἀσθενής! Ἡ εἴδησις ὡς κεραυνὸς τὸν ἔπληξεν.—Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ λόγος τῆς σιωπῆς τῶν τελευταίων ἡμερῶν! ἐσκέπτετο.

Πρὸ τῆς σιγῆς του ἡ μορφὴ τοῦ τυφλοῦ ἐκαλύφθη ὑπὸ λύπης ἣν διέκρινεν τέλος ὁ νεανίας καὶ τὴν αἰτίαν μαντεύσας ἐκ τῆς χειρὸς τὸν ἔλαβεν.

—Οὐ μόνον ἕως κάτω νὰ σᾶς ὁδηγήσω, ἀλλὰ μέχρι τοῦ μέρους ὅπου ἐπιθυμεῖτε νὰ σταυθμεύσητε· καί, ἐὰν εὐαρεστῆσθε, νὰ σᾶς ἐπαναφέρω τὴν ἑσπέραν. . .

*
* *

Ὁ τυφλὸς ηὐχαρίστει· καί, κρατούμενος ἐκ τοῦ βραχίονος τοῦ γείτονός του, διηυθύνετο πρὸς τὸν συνήθη τόπον τῆς «ἐργασίας» του.

Καθ' ὁδὸν ὁ ὑπὸ ἀκαταμαχήτου ἐπιθυμίας τοῦ νὰ γνωρίζῃ ὠθούμενος νεανίας μας ἐξήταζεν περὶ τῆς ὑγείας τῆς Μαριέττας. . . .

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν γέφυραν τῶν Ἀπομάχων ὁ Λουδοβῖκος ἐγνώριζε σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ ἡδέος τέκνου. Ὤ! πόσον πλειότερον τὸ ἐλάτρευεν!

Καὶ ἐσκέπτετο: Αὐτὴν τὴν ὥραν ἡ κορασὶς ἐπὶ τῆς κλίνης της ὑπὸ φοβερᾶς ἀσθενείας περιωρισμένη, εὑρίσκεται μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου! . . . Συμφόρησις πνευμονική! εἶπεν ὁ πατήρ . . Δυστυχία!

*
* *

Σκυθρωπὸς ὁ Λουδοβῖκος εἰς τὴν οἰκίαν ἐπέστρεψε.

Πρὸ τῆς θύρας τοῦ τυφλοῦ διερχόμενος τὸ βῆμα ἐβράδυνεν. . . Ἠκροάσθη . . . πλήν, φεῦ!, τίποτε. Τότε μεγαλυτέρα λύπη κατέλαβεν αὐτόν.

—Θὰ εἶναι νεκρά! ἐσκέφθη.

Ὡς ψυχὴ τιμωρουμένη ἐν τῷ δωματίῳ του ἐπλανᾶτο· ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐσταμάτα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ οὖς ἔτεινεν.

Ἄ! ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἥτις ἠγέρθη τόσον ὡραία, τόσον ἐπαγγελτική, πόσον τὸν ἐπλήρωσε πένθους!

. . . Οἱ φίλοι του τὸν ἀνέμενον. Δὲν ἔπρεπε νὰ ἐλπίζωσιν ὅτι θὰ ἐώρταζον ὁμοῦ τὴν χαρμόσυνον ἐκείνην ἡμέραν; Ἐν τῇ κεφαλῇ του σωρὸς ἐξόχων λόγων συνεδυάζετο ὅπως ἀποτύχῃ ἡ συνέντευξις.—Ἀλλ' εἶχε καθῆκον, . . εἶχε δώσει τὸν λόγον του. . .

Ἀκουσίως λοιπὸν ἐνεδύθη, εἰς τὸ θυλάκιόν του τὰς μικράς του ἐσκεμμένας οἰκονομίας ἔθηκε καὶ μετὰ ἓν τελευταῖον βλέμμα πρὸς τὸ γειτονικὸν δωμάτιον κατέβη.

*
* *

Ἦτο τετάρτη μ. μ. ὥρα ὅτε ὁ νεανίας μας, ἀφοῦ ἐπὶ προφάσει ἀπροόπτου ἀδιαθεσίας τοὺς φίλους ἐγκατέλιπε πρὸς τὴν Γρενόβλην διηυθύνθη. Ἐθεώρησεν ὅμως καλόν,

ἵνα ἐκ τῆς γεφύρας τῶν Ἀπομάχων διέλθῃ καὶ περὶ τῆς τύχης τοῦ γέροντος βεβαιωθῇ.

Μακρόθεν ἀνεγνώρισε τὴν μακρὰν καὶ ἰσχνὴν μορφὴν τοῦ γέροντος, ὅστις πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εὑρίσκετο, καὶ ἐπὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ὁποίου ἔκφρασις ὑπερμεγέθους λύπης ἐζωγραφεῖτο.

Ὁ Λουδοβῖκος ἐπλησίασε, τὴν ἀδιαφορίαν τῶν διαβατῶν πρὸ τῆς τεταμένης χειρὸς τοῦ τυφλοῦ παρετήρησε καὶ τὴν ἐπὶ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ γέροντος ταραχὴν ἐξήγησε.

Ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ὁ φίλος μας παρεφύλαττε.

—Οὐδεὶς τὸν ἐλεεῖ ! ἐσκέπτετο.

—Ταλαίπωρε! ἰδοὺ ὁ λόγος τῆς λύπησσου!

—Θλιβερόν ! ἡ Μαριέττα δὲν θὰ ἔχῃ φάρμακα. . . .

Ἐπὶ στιγμὴν ἐσκέφθη· εἶτα ἀποφασιστικὸς ἔμπροσθεν τοῦ τυφλοῦ διῆλθεν καὶ νόμισμα δύο σολδίων εἰς τὴν τεταμένην χεῖρα ἔρριψεν,

—Εἴθε ! ὁ ἀγαθὸς Θεὸς νὰ σᾶς τὸ ἀποδώσῃ ! ηὐχήθη ὁ γέρων.

Εἰς τὴν φωνὴν ταύτην ἡ καρδία τοῦ Λουδοβίκου ἐσκίρτησεν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ἔρημος. Ὁ νέος διέρχεται ἐκ νέου ἔμπροσθεν τοῦ τυφλοῦ καὶ ἐκ νέου αὐτὸν ἐλεεῖ.

—Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σᾶς τὸ ἀποδώσῃ !

Εἴκοσι φορὰς ὁ νεανίας ἐπαναλαμβάνει τὸ αὐτὸ τέχνασμα καὶ εἴκοσι φορὰς ἡ φωνὴ τοῦ γέροντος τῷ ἀπευθύνει χάριτας διὰ τὴν πρᾶξίν του.

Δὲν τῷ ἔμενε πλέον ἢ ἓν νόμισμα. Διὰ τοῦτο ἔσχε μικρὰν ἀμφιβολίαν, μικρὸν ὅμως διαρκέσασαν. Καί, πλέον ἐσπευσμένως ἢ τὰς προηγουμένας φοράς, εἰκοστὴν πρώτην ἤδη φοράν, ὁ νεανίας μας διῆλθε πρὸ τοῦ τυφλοῦ καὶ τῷ ἔρριψε τὸν τελευταῖόν του ὀβολόν.

Ὁ γέρων ἐσκίρτισεν, ἡ χεὶρ του τρέμουσα ἐπανεκλείσθη βιαίως. . .

* * *

Ὁ Λουδοβῖκος ἐπανέφερε τὸν τυφλὸν εἰς τὴν οἰκίαν του. . .

Ἅμα ἐν τῷ σκοτεινῷ δωματίῳ εἰσῆλθεν ὁ γέρων καὶ ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς ἀσθενοῦς ἐρρίφθη. Ἡ καρδία του ἐπλημμύρει χαρᾶς. Διὰ πυρετώδους χειρὸς ἐπὶ τῶν λευκῶν σινδονίων διέσπειρε τὸ προϊὸν τῶν ἐσόδων του.

—Μαριέττα! ἀγαπητή μοι, τέκνον μου!.. θὰ σωθῆς ! Παρατήρησον ! . . λάβε ! . . ἀρίθμησον ! . . , ἔχω νὰ πληρώσω τὸν ἰατρόν ! . . .

Ἡ κορασὶς ἐγείρεται ἐπὶ τῆς κλίνης της. Τὸν πατέρα ἀσπάζεται καὶ διὰ μέσου τοῦ πυρός, ὅπερ ἔκαιε τὰ βλέφαρα αὐτῆς μειδιᾷ.

Μετὰ στιγμὴν σιωπῆς παρατηρεῖ τὰ πρὸ αὐτῆς διεσπαρμένα νομίσματα

—Πάτερ, εἶναι τεσσαράκοντα σολδία καὶ , . . . ἓν ὡραῖον χρυσοῦν νόμισμα πέντε φράγκων.

Καί, ὡς ἐὰν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐπανεῦρεν ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀθῶαν φαιδρότητα τὸ παιδίον ἀποτυπεῖ ἓν φίλημα ἐν τῷ διαστήματι, καὶ

—Εἴθε ! ὁ Κύριος νὰ τὸ ἀποδώσῃ εἰς τὴν γενναιόδωρον ψυχήν ! ἀναφωνεῖ.

Ὤ ! ἡ φωνὴ αὕτη, ἡ γλυκεῖα αὕτη καὶ συμπαθὴς φωνή ! Ὤ ! ἡ εὐχαριστία αὕτη, τὸ φίλημα τοῦτο πρὸς τὸν ἄγνωστον ! Ὁ Λουδοβῖκος τὸ οὖς ἐν τῷ διαφράγματι ἔχων ἠκροᾶτο. Ἡ καρδία του ἐσκίρτησε. Τρομῶδες δάκρυ, εὐδαιμονίας δάκρυ, διότι τὴν χαρὰν τῆς νεαρᾶς ἐκείνης ψυχῆς ἀντελήφθη, κατὰ μῆκος τῶν βλεφαρίδων του νὰ ῥέῃ ἠσθάνθη.

Καί, εὐτυχὴς τώρα, ῥίπτεται ἐπὶ καθίσματος καὶ σκέπτεται :

—Ἡ δεσποινὶς Μαριέττα δὲν θὰ ὑποπτευθῇ ποτὲ τὴν ἀλήθειαν . . . Κάλλιον τοῦτο . . .

Μειδιᾷ καὶ ὀνειροπολεῖ :

—Ἡμέραν τινά . . . Τίς οἶδεν πότε ; . . . ἡμέραν ὅμως τινὰ οὔτε αὕτη οὔτε ἐγὼ θὰ ἐρυθριῶμεν ἀπέναντι ἀλλήλων. . . .

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

Σπυρ. Ε. Στάθης

ΕΘΝΙΚΗ ΜΟΥΣΑ

Ο ΔΙΑΚΟΣ

—«Προσκύνα, Διάκο, τὸν πασᾶ, προσκύνα τὸ βεζύρη,
Νὰ γίνῃς πρωταρματωλός, ντερβέναγας νὰ γίνῃς».
—«Ὅσο'ναι ὁ Διάκος ζωντανὸς πασᾶ δὲν προ-
[σκυνάει,
Πασᾶ 'χει Διάκος τὸ σπαθί, βεζύρη τὸ του-
[φέκι».

Ἀλῆ πασᾶς σᾶν τἄκουσε, βαρυὰ τοῦ κακοφάνη·
Γράφει χαρτιὰ καὶ προβοδάει, προστάγματα καὶ στέλνει
—«Σ' ἐσένα, Βελῆ Γκέκα μου, σταῖς χώραις, στὰ χωριά
[μου·
Τὸν Διάκο θέλω ζωντανὸ ἢ κᾶν ἀποθαμμένο.»
Ὁ Γκέκας βγαίνει παγανιὰ καὶ κυνηγάει τοὺς κλέφταις
διαβαίνει λόγκους καὶ βουνά, τοὺς βρίσκει στὸ λημέρι,
Κι' ἀρχίσανε τὸν πόλεμο, τὰ βροντερὰ τουφέκια
Κοντογιακούπης φώναξε ἀπὸ τὸ μετερίζι·
«Καρδιὰ παιδιά μου κάνετε, παιδιά μου πολεμᾶτε».
Ὁ Διάκος ἐπετάχτηκε, σᾶν ἀετὸς πετιέται.
μέρα καὶ νύχτα πολεμοῦν, τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες.
Κλαίουν αἱ ἀρβανίτισσες στὰ μαῦρα φορεμέναις.
Κι' ὁ Βελῆ Γκέκας γύρισε στὸ αἷμα του πνιμμένος
Κι' ὁ Μουσταφᾶς λαβώθηκε στὰ γόνα καὶ στὸ χέρι.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

(DIE KULTUR DER GEGENWART)

Ἀπό τινος χρόνου ἤρξατο ἐκδιδόμενον ἐν Γερμανίᾳ βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Die Kultur der Gegenwart» καὶ σκοποῦν νὰ παράσχῃ ἐν τῇ δυνατῇ συντομίᾳ τὰ μέχρι τοῦ νῦν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ θρησκείᾳ, τῇ φιλοσοφίᾳ, τῇ γραμματείᾳ καὶ λοιποῖς κλάδοις ἀπηκριβωμένα, ἵνα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγινώσκωνται ὑπὸ παντὸς λογίου βουλομένου μὲν νὰ γινώσκῃ τὰ μέχρι τοῦδε πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, μὴ δυναμένου δὲ νὰ μεταχειρίζηται βιβλία ἐκτενῆ εἰδικώτερα εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους αὐτῆς. Τοῦ ἔργου τούτου, οὗ εἰς ἐπιτέλεσιν παρέχουσι τὴν ἑαυτῶν συνεργασίαν ἐπιστήμονες τῶν ἀρίστων, ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τοῦ 1ου Μέρους τὸν 8ον τόμον (I Teil Abteilung), ἐν ᾧ ὁ U. v. Wilamowitz-Moellendorff, ὁ Fr. Leo, ὁ Wackernagel, ὁ Norden, ὁ Skutsch καὶ ὁ Krumbacher ἐκθέτουσι τὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γραμματείας καὶ γλώσσης. Τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐπεθυμοῦμεν νὰ παράσχωμεν τοῖς ἀναγνώσταις τῆς «Ἐθνικῆς Ψυχῆς» μικρὰν περίληψιν· ἀλλ' ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῇ πόσον δύσκολος εἶναι ἡ περίληψις βιβλίου περιωρισμένου εἰς τὰ συντομώτατα. Διὸ παρέχομεν ἑξῆς μετάφρασιν τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ Ἰακώβου Wackernagel.

«Τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δυνάμεθα ἔχοντες ὁδηγὸν τὰ ἀρχαιότατα γραπτὰ αὐτῆς μνημεῖα καὶ ὀρθῶς κρίνοντες τὰ τῶν διαλέκτων νὰ παρακολουθήσωμεν μέχρι τέλους τῆς 2ας π. Χ. χιλιετηρίδος καὶ νὰ ὁρίσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὴν τότε ποιότητα τῆς γλώσσης καὶ ἐξάπλωσιν αὐτῆς. Ἔτι περαιτέρω δυνάμεθα νὰ χωρήσωμεν παραβάλλοντες αὐτὴν πρὸς ἄλλας συγγενεῖς γλώσσας. Ἤδη οἱ ἀρχαῖοι οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν γλῶσσαν εἶχον ἐπιστήσει τὸν νοῦν εἰς τὰς ὁμοιότητας τῆς ἑλληνικῆς πρὸς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Συμφωνίας τοιαύτας, οἷαί εἰσιν ἔν τισι συγγενικοῖς ὀνόμασιν (pater–πατήρ, mater-μήτηρ διαλ.) ἐν τοῖς ἀριθμητικοῖς (triplex τριπλοῦς, octo-ὀκτὼ) οὐ μόνον ὁ λόγιος, ἀλλὰ καὶ πᾶς τις γιγνώσκων ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας ἠδύνατο νὰ ἀναγνωρίσῃ. Εἰς ἀναλόγους παρατηρήσεις κατήντησαν κατ' ἀνάγκην ἐν μεταγενεστέρῳ χρόνῳ καὶ περὶ ἄλλων τῆς Εὐρώπης γλωσσῶν. Ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο ἱκανῶς νὰ ἑρμηνεύσωσι τὰ φαινόμενα. Μόλις ἡ λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος

ἐπιτευχθεῖσα γνῶσις τῆς Σανσκριτικῆς γλώσσης διηυκόλυνεν ἐπιστημονικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἀπὸ τοῦ Fr. Schlegel καὶ Franz Bopp γνωρίζομεν ὅτι ἀμφότεραι, ἥ τε ἑλληνικὴ καὶ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἀνήκουσιν εἰς μεγάλην συστάδα γλωσσῶν, τὴν *Ἰνδογερμανικήν*, ὄνομα οὐχὶ πάνυ κατάλληλον, ἀλλὰ καὶ δι' οὐδενὸς ἄλλου καταλληλοτέρου μέχρι σήμερον ἀναπληρωθέν. Περὶ στενωτέρας συγγενείας μεταξὺ τῶν δύο γλωσσῶν, ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, ἐντὸς τῆς μεγάλης ταύτης συστάδος, βεβαίως δὲν δύναται πλέον σήμερον νὰ γίνηται λόγος. Αἱ πολλαὶ εἰδικαὶ ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν ἐν ταῖς λέξεσι συμφωνίαι ὑπάρχουσι, διότι οἱ λαοὶ τῆς Ἰταλίας ἐδανείσθησαν λέξεις ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Καὶ αἱ ὀλίγαι περιπτώσεις, ἐν αἷς αἱ δύο γλῶσσαι παρὰ πάσας τὰς συγγενεῖς ἐν τῷ τυπικῷ συμφωνοῦσιν, εἶναι πιθανῶς—τινὲς μάλιστα ἀποδεδειγμένως—τυχαῖαι. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τόσον συγγενὴς πρὸς τὴν λατινικήν, ὅσον καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς γλώσσας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καθόλου, τὰς ἰταλικὰς γενικῶς, τὰς κελτικὰς καὶ τὰς γερμανικάς· μετὰ τούτων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἔχει στενωτέραν τινὰ συγγένειαν ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκογενείᾳ τῶν Ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν[1]). Καὶ αἱ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης γλῶσσαι (ἰταλικαί, κελτικαί, γερμανικαί) καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἔχουσιν ἐν πολλαῖς λέξεσι φθόγγον *λαρυγγικὸν* ἐκεῖ ἔνθα αἱ λοιπαὶ συγγενεῖς γλῶσσαι ἔχουσι φθόγγον *συριστικὸν* (ἑλλην. *ἑ-Κατόν*, λατιν. *C*entum, βρετταν. *C*ant, ἀλλὰ ἰνδικ. *S*'atam, ἀβέστ. *S*atem, λιθουαν. *SZ*imtas).

Καθόλου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι μεμονωμένη· βαθὺ χάσμα χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν, ὅσαι ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐλαλοῦντο ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου. Μόνον ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων ἀποτελεῖ που γέφυραν, καὶ αὕτη ἴσως μόνον ἕνεκα ὑστέρας ἐπιμειξίας τῶν λαῶν, τ. ἔ. ἐφ' ὅσον ἐνταῦθα ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐνωρὶς κατήντησεν εἰς τὸ στόμα βαρβάρων ἐκ Θρᾴκης καὶ Ἰλλυρίας λαῶν. Πάμπολλοι γλωσσικοὶ ἰδιασμοὶ εἶναι κοινοὶ εἰς πάντας ἐκείνους οἵτινες ἐν ἱστορικῷ χρόνῳ ὠνομάζοντο Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους ἰδιασμοὺς δὲν δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν κατὰ τὸν τρόπον ἐκεῖνον παρ' οὐδενὶ ἄλλῳ ἰνδογερμανικῷ λαῷ. Δύο χαρακτηριστικαὶ φθόγγων ἀναπληρώσεις δείκνυνται ἀκριβῶς ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ λέξει *ἑκατόν*. Ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ περιέχεται ἡ ἔννοια τῆς λέξεως *εἷς*, ἀντιστοιχεῖ δὲ ἡ συλλαβὴ αὕτη (ἑ—) κατὰ πανελλήνιον ἀναπλήρωσιν τοῦ *s* — διὰ δασέος πνεύματος πρὸς τὸ ἀρχαῖον θέμα *sem*—, ὅπερ πάλαι ποτὲ ἐν ταῖς ἰνδογερμανικαῖς γλώσσαις ἐδήλου τὴν ἔννοιαν *εἷς*, καὶ ὅπερ διεσώθη ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ τῆς λατινικῆς λέξεως *singularis*. Πρὸς τὴν δευτέραν συλλαβὴν τῆς λέξεως (ἑ)*κατ*(όν) ἀντιστοιχεῖ ἐν ταῖς συγγενέσι γλώσσαις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σύμπλεγμα φθόγγων, ἐν ᾧ συμπλέγματι τοῦ φθόγγου *t* προηγεῖται ἔνρινος φθόγγος. Ἐν τῇ ἀρχικῇ γλώσσῃ ἐξεφωνεῖτο ἐν τῇ συλλαβῇ ταύτῃ φθόγγος τις ὅμοιος πρὸς τὸν φθόγγον *en* ἐν τῇ γερμανικῇ λέξει *reiten*, καὶ τὸν τοιοῦτον φθόγγον οἱ Ἕλληνες ἀνεπλήρωσαν διὰ τοῦ *α*. Πρὸς τούτοις ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπώλεσε τὸ jod οὕτως ὥστε τῇ λατιν. λέξει *jugum* (γερμ. Joch) ἀντιστοιχεῖ ἡ ἑλληνικὴ *ζυγόν*, τῇ λατινικῇ *jecur* ἡ ἑλληνικὴ *ἧπαρ*. Διαφέρουσα ἡ ἑλληνικὴ ἀπὸ τῆς λατινικῆς περιώρισεν εἰς ὀλίγα τὰ τελικὰ σύμφωνα καὶ καταλύσασα τὴν ἀρχικὴν ἐλευθερίαν τοῦ τόνου ἐντὸς λέξεώς τινος περιώρισεν αὐτὸν εἰς τὰς τρεῖς ἢ καὶ εἰς τὰς δύο τελευταίας αὐτῆς συλλαβάς. Ἂν τις εἰς ταύτας καί τινας ἄλλας κυρίως εἰς τὰ σύμφωνα ἀφορώσας φθογγικὰς ἰδιότητας προσθέσῃ νεωτερισμούς τινας ἐν τῷ τυπικῷ, ὡς τὴν ἁπλοποίησιν τῶν πτώσεων ἐν τῷ ὀνόματι — ἧς ἁπλοποιήσεως ἕνεκα οἱ Ἕλληνες πλὴν ἄλλων ἐστερήθησαν καὶ τῆς ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ σῳζομένης καὶ ἐν πολλῇ χρήσει οὔσης ἀφαιρετικῆς—ἢ τὴν τοῦ ἀπαρεμφάτου πολλαπλῆν χρῆσιν εἰς διάκρισιν τῶν χρόνων καὶ τῶν λεγομένων διαθέσεων τοῦ ῥήματος, πλήν τινων ἄλλων

1) Μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν πολυαρίθμων λίαν παραδόξων συμφωνιῶν τῆς ἑλληνικῆς πρὸς τὴν ἀρμενικὴν γλῶσσαν.

νέων σχηματισμῶν, ἔχει πού τις τότε ὁμοῦ ἐκεῖνο ὅπερ δύναταί τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἀσφαλῶς πανελλήνιον ἢ πανάρχαιον ἑλληνικὸν καὶ κέκτηται τὰ ἐξώτατα γνωρίσματα, ὥστε νὰ ἀναγνωρίσῃ παρευθὺς ὁσονδήποτε ὀλίγον κείμενον ὡς ἑλληνικὸν ἢ μὴ ἑλληνικόν. — Τὰ ῥηθέντα περὶ γλωσσικῶν νεωτερισμῶν δὲν σημαίνουσιν ὅτι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἰδίως μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἰνδογερμανῶν ἀπόσπασιν αὐτῶν ἡ γλῶσσα ἔπαθε μεγάλας ἀλλοιώσεις. Τοὐναντίον ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα παρέχει ἡμῖν ἴσως τὴν πιστοτάτην ἐκ πασῶν τῶν Ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν εἰκόνα τῆς μητρικῆς γλώσσης. Τοῦτο ἀποδοτέον ἐν μέρει εἰς τὰς εὐνοϊκὰς τῆς παραδόσεως τῆς γλώσσης περιστάσεις. Ἐκ τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν μόνον ἡ Ἰνδικὴ ἔχει νὰ ἐπιδείξηται μνημεῖα ἀρχαιότερα. Ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος ἄν τις παραβάλλῃ πρὸς τὴν Λατινικὴν τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς χρόνων, ἢ τὴν Ἑλληνικὴν τὴν λαλουμένην περὶ τοὺς χρόνους τῆς Χριστοῦ γεννήσεως πρὸς τὴν Γερμανικήν, οἷα συνάγεται ὅτι ἦτο αὕτη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, εὑρίσκει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ ἔμεινε πιστοτέρα πρὸς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν. Καὶ τοῦτο εἶναι αἰτία πολλῶν ἐκ τῶν ἀρετῶν, τὰς ὁποίας παρασυρόμενοι ἐκ τοῦ κάλλους ἑλληνικῶν γλωσσικῶν καλλιτεχνημάτων ἀπέδωκαν εἰς τοὺς φθόγγους καὶ τοὺς τύπους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καθόλου (οὐχὶ μόνον εἰς ὡρισμένας διαμορφώσεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης). Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐκληρονόμησε π. χ. τὴν εὐφωνίαν, καθ' ἣν ὑπερέχει τῆς λατινικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης ἔχουσα μὲν ποικίλους *φωνηεντικοὺς ἤχους*, στερουμένη δὲ τῶν ἀηδῶν φθόγγων f καὶ ch· ἣν εὐφωνίαν ἐννοεῖται ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα τελείως νὰ ἀντιληφθῶμεν ἕνεκα τῆς καθιερωθείσης ἐσφαλμένης ἀποδόσεως τῶν δασέων φ (=ph π. χ. φιλόσοφος — philosophos) καὶ χ (= kh π. χ. Charon) διὰ τῶν φθόγγων f καὶ ch. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα βεβαίως ἐπηύξησε τὴν εὐφωνίαν ταύτην ἐλαττώσασα τὰ σύμφωνα καὶ ἐν τέλει καὶ ἐν μέσῳ λέξεων. Ἐκ τῆς ἀρχικῆς γλώσσης ἔχουσι τὴν ἀρχὴν καὶ ἄλλαι ἀρεταὶ συνήθως ἀποδιδόμεναι τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἡ εὐχέρεια δηλονότι περὶ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν ὀνομάτων καὶ ἡ ἐκ τούτου ποικιλότης ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν πρόσωπα δηλούντων ὀνομάτων ἔτι δὲ ἡ λεπτότης ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν τῇ διακρίσει τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ μέσου, τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου. Πάντα ταῦτα ἀπαντῶσι σχεδὸν κατὰ ταὐτὰ ἐν τῇ Rigveda (τινὰ δὲ λεπτότερον ἀκόμη ἐν ταῖς σλαυϊκαῖς γλώσσαις). Τὸ ἰδιάζον τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ κυρίως εἶναι ὅτι οἱ κληρονομηθέντες δυνατοὶ τρόποι περὶ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὸν σχηματισμὸν ἐχρησιμοποιήθησαν μὲν ἐν εὐρυτέρῳ κύκλῳ ἢ ἐν τῇ λατινικῇ, ἀλλὰ φρονιμώτερον καὶ διὰ τοῦτο ἀνυσιμώτερον ἢ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἰνδικῇ.

(ἀκολουθεῖ)

Θεοφάνης Α. Κακριδῆς

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑΤΑ

Ἀντίγονος νοσήσας μακρὰν νόσον, ὅτε ἀνέρρωσεν, οὐδέν, εἶπε, χεῖρον, διότι ὑπέμνησενἡμᾶς ἡ νόσος ἵνα μὴ μεγαλοφρονῶμεν, ὡς ὄντες θνητοί. Εἰπόντος δέ τινος αὐτῷ, ὅτι πάντα καλὰ καὶ δίκαια εἶναι διὰ τοὺς βασιλέας, ναὶ μὰ Δία, εἶπε, διὰ τοὺς τῶν βαρβάρων, δι' ἡμᾶς ὅμως εἶναι μόνα καλά, τὰ καλά, καὶ μόνα δίκαια, τὰ δίκαια.

Λυσίμαχος, ἐν Θρᾴκῃ νικηθεὶς ὑπὸ Δροχιμαίτου, καὶ διὰ δίψαν ἑαυτὸν καὶ τὸ στράτευμα παραδούς, ὡς ἔπιεν, αἰχμάλωτος γενόμενος, ὦ θεοί, εἶπε, ὡς μικρᾶς ἡδονῆς ἕνεκα δοῦλον ἐμαυτὸν ἐκ βασιλέως πεποίηκα.

Πύρρος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ, παίδων ὄντων, εἰς τίνα μέλλει τὴν βασιλείαν νὰ καταλίπῃ, ἀπεκρίνατο, ὅστις ὀξυτέραν ἔχῃ τὴν μάχαιραν θὰ μὲ διαδεχθῇ.

Θεμιστοκλῆς ἐρωτηθεὶς ὑπό τινος, πότερον Ἀχιλλεὺς ἢ Ὅμηρος θὰ ἐπεθύμει νὰ ἦτο, εἶπεν, σὺ δ' αὐτὸς πότερον ὁ νικῶν κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἢ ὁ κηρύττων τοὺς νικῶντας ἤθελες νὰ εἶσαι;

Φωκίων, ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἔπεμψεν αὐτῷ ἑκατὸν τάλαντα δωρεάν, ἠρώτησε τοὺς κομίζον-

τας, διὰ τί ἄρά γε, πολλῶν ὄντων Ἀθηναίων. αὐτῷ μόνῳ ταῦτα δίδωσιν ὁ Ἀλέξανδρος; ἀποκριναμένων δ' ἐκείνων ὅτι αὐτὸν μόνον θεωρεῖ καλὸν κἀγαθὸν ὄντα, εἶπεν, ἂς μὲ ἀφήσῃ λοιπὸν νὰ **φαίνωμαι καὶ νὰ εἶμαι τοιοῦτος.**

Παιδάρετος, μὴ ἐκλεχθεὶς εἰς τοὺς τριακοσίους, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν πρωτεύουσαν τιμητικὴν τάξιν ἐν τῇ Σπάρτῃ, ἱλαρὸς καὶ μειδιῶν ἀπήρχετο, λέγων ὅτι χαίρει, διότι ἡ πόλις ἔχει τριακοσίους πολίτας βελτίονας αὐτοῦ.

ΑΜΒΡΟΣΙΟΣ ΒΙΤΣΑΜΑΝΟΣ

Ἐν χώρᾳ, ἧς οἱ κάτοικοι ἀνέκαθεν ἐγαλουχοῦντο μὲ τὰ ἰδιανικὰ ἐκεῖνα, δι' ὧν ὁ Ἡρωϊσμὸς καὶ ἡ Φιλοπατρία, ἡ Ποίησις καὶ ἡ Τέχνη εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ ὕψους αὐτῶν ἐξίκοντο· ἐν χώρᾳ ἐν ᾗ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐξελθὸν ἐκ τῶν στενῶν τῆς ὕλης ὁρίων εἰς αἰθέρια ὕψη ἀνεπέτασσε καὶ μέχρις ἑβδόμου οὐρανοῦ ἀνῆλθεν· ἐν χώρᾳ ἐν ᾗ πᾶν τὸ Ὡραῖον καὶ τὸ Καλὸν ἐβλάστησεν, ἐκαρποφόρησε καὶ ἡ κορυφὴ αὐτοῦ εἰς τὸ ζενίθ ἔφθασεν· ἐν τῇ χώρᾳ τέλος τῶν Ἡρώων καὶ τῶν Ἡμιθέων, τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους· ἐν τῇ χώρᾳ, ἣν πάντοτε ἠκολούθει ἡ Νίκη καὶ ἔστεφεν ἡ Δόξα, δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ καὶ νῦν ἔτι, ὅτε, δυστυχῶς, ὁ ὑλισμὸς ἐπὶ πάντων κυριαρχεῖ καὶ τὴν ὑφήλιον ἅπασαν νὰ καταλάβῃ τείνει, νὰ γεννῶνται τέκνα, τρεφόμενα μὲ τὰ αὐτά, οἷα καὶ ἐκεῖνοι ἰδεώδη καὶ βαυκαλιζόμενα μὲ ὄνειρα μιᾶς μεγάλης Πατρίδος, ἀδιαιρέτου καὶ εὐημερούσης.

Τὸ πάνθεον τῶν μεγάλων τῆς μεγάλης ἡμῶν Πατρίδος ἀνδρῶν περιλαμβάνει σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐκείνους οἵτινες ὁλοκαύτωμα ἑαυτοὺς εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας — τῆς μεγάλης αὐτῆς Θεᾶς, ἧς ἀείποτε ὁ Ἕλλην ἐρᾶται — προσέφερον, τοὺς εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας κλπ. διακριθέντας καὶ σὺν τῷ ἑαυτῶν ὀνόματι καὶ τὸ ὄνομα τῆς φιλτάτης Πατρίδος τιμήσαντας, καὶ τοὺς εὐγενεῖς ἐκείνους, οἵτινες διὰ τῆς ἐντίμου αὐτῶν ἐργασίας καὶ διὰ τοῦ ἱδρῶτος τοῦ προσώπου των περιουσίαν τινὰ ἀπέκτησαν καὶ ταύτην ὑπὲρ τῆς τῆς Πατρίδος εὐημερίας, ἣν ἀείποτε ὠνειροπόλουν, κατέλιπον.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων τούτων ἀνδρῶν, οἵτινες μεγάλας ὑπὲρ μεγάλων ἐθνικῶν σκοπῶν οὐσίας κατέλιπον, μεταξὺ τοῦ Συγγροῦ καὶ τοῦ Ἀβέρωφ, τῶν Ζαππῶν καὶ τῶν Ζωσιμαδῶν, τῶν Ριζαρῶν καὶ τῶν Ἀναγνωστοπούλων, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι, — καὶ ἐπαρχία Ἑλληνικὴ δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχῃ μὴ ἔχουσα νὰ δείξῃ τοιοῦτον ἕνα — οἵτινες τὰς μικρὰς αὐτῶν οὐσίας ὑπὲρ εὐγενῶν ἐπ' ἴσης σκοπῶν διέθεσαν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν θαυμάζομεν τὸ τῆς οὐσίας μέγεθος, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν γνώμην, διὰ τοῦτο ἐν τῇ αὐτῇ μοίρᾳ πάντας τάσσομεν.

Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων καὶ ὁ *Ἀμβρόσιος Βιτσαμᾶνος* καταλέγεται.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀμβρόσιος Βιτσαμᾶνος ἐν Κυθήροις τὸ φῶς εἶδε καὶ ἐν Βενετίᾳ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν. Ἐξαιρέτου παιδείας τυχὼν καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως δι' ὑπερόχου πνεύματος καὶ ἀγαθῆς ψυχῆς προικισθείς, χρηστοῦ καὶ ἐναρέτου ἀνδρὸς ὑπόδειγμα ἑαυτὸν τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ παρέσχεν. Τοὺς πτωχοὺς ἐλεῶν, τοὺς κακοὺς παραινῶν, παρὰ τὴν κλίνην τοὺς ἀσθενεῖς εὐλογῶν, ἀπετέλει τὸ ἰδεῶδες ἀξίου τοῦ Ὑψίστου λειτουργοῦ.

Ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ ὥρισεν ὁ ἀνήρ, ὅπως ἐκ τῶν τόκων τῆς περιουσίας του ἱδρυθῇ ἐν Κυθήροις Σχολή, ἐν ᾗ μία τοὐλάχιστον ξένη γλῶσσα νὰ διδάσκηται. Εἶχε πρακτικὸν πνεῦμα καὶ κατενόει πόσον ἀναγκαία εἶναι ἡ ἐκμάθησις ξένης γλώσσης διὰ τοὺς φεύγοντας, φεῦ! τὸ αὐχμηρὸν τῆς Πατρίδος καὶ ἀναγκαζομένους εἰς τὴν ξένην νὰ μεταναστεύωσιν!

Ἐκ τῶν πόρων τοῦ κληροδοτήματος ἱδρύθη ἐσχάτως ἐν Κυθήροις Σχολὴ Ἐμπορικὴ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν « **Βιτσαμάνειος Ἡρακτικὴ Ἐμπορικὴ Σχολὴ Κυθήρων**». Οὕτω δέ, διδασκομένων ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ καὶ δύο ξένων γλωσσῶν, πληροῦται τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς ὁ πόθος.

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Κυθήρων θέλουσιν ἑνώσει σήμερον ἐν μνημοσύνῳ τὰς πρὸς τὸν Ὑψιστον εὐχάς των ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου εὐεργέτου, ἐλάχιστον εὐγνωμοσύνης φόρον ἀποτίοντες οὕτω εἰς τὸν μέγαν αὐτῶν χορηγόν.

Τοιοῦτος ὁ Ἀμβρόσιος Βιτσαμᾶνος. Ἀνήκει καὶ οὗτος ἐν τῇ χορείᾳ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ἐν τῷ πανθέῳ τῆς Δόξης καὶ τῆς Ἀθανασίας, διότι «... **ἄγραφος μνήμη παρ' ἑκάστῳ τῆς γνώμης μᾶλλον ἢ τοῦ ἔργου ἐνδιαιτᾶται**».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14ῃ Νοεμβρίου 1907.

Σπυρ. Ε. Στάθης

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

"ΑΘΗΝΑΪΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ.,

Ὑπὸ τὸν ἁπλοῦν καὶ μετριόφρονα τοῦτον τίτλον ὁ διακεκριμένος λόγιος κ. **Σπυρίδων Παγανέλης** *ἐξέδωκεν ἐσχάτως ἐμπεπνευσμένον ἔργον, ἐκ 430 σελίδων ἀποτελούμενον.*

Τῆς μεγάλης ἰδέας θιασώτης ἔνθερμος καὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης δεινὸς χειριστὴς ὁ κ. Παγανέλης, ἐν τῷ ὑπὸ τύπον ἐντυπώσεων συγγράμματι αὐτοῦ ποιεῖται, δι' ὕφους ἀληθῶς τὸν ἀναγνώστην συναρπάζοντος, ἐπιτυχῆ ἐπισκόπησιν τῶν εὐκλεεστέρων σημείων τῆς ἐκπολιτιστικῆς ἐν τῷ κόσμῳ σταδιοδρομίας τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὁ κ. Παγανέλης, ὡς δρῶν πρόσωπον λαμβάνει ἐνθουσιώδη τινὰ Δημοφῶντα, νέον Ἕλληνα, Χῖον τὴν πατρίδα καὶ ὀρθόδοξον τὸ θρήσκευμα. ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ γεννηθέντα καὶ ἀνατραφέντα, ὃς, ἐμπνευσθεὶς καὶ ἐκ τῶν ὑψηλῶν διδαγμάτων τοῦ μεγάλου αὐτοῦ συμπολίτου καὶ ἐθνικοῦ διδασκάλου Κοραῆ, ὡς μόνον καὶ ἡδὺ ἅμα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὄνειρον καὶ πόθον διακαῆ εἶχε νὰ ἐπισκεφθῇ ποτε τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα, ἣν καίπερ οὔπω γνωρίσας, μέχρι λατρείας ἠγάπα, καὶ δὴ τὴν θείαν τῆς Ἀθηνᾶς πόλιν, ἧς τὰ ἔκπαγλα τῶν ναῶν ἐρείπια — τεκμήρια παρωχημένης δόξης — εὐλαβὴς αὐτὸς ἐπισκέπτης καὶ φανατικὸς θαυμαστὴς τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου τῆς πατρίδος αὐτοῦ, μεθ' ἱερᾶς συγκινήσεως καὶ ὑπερηφανείας ἐθνικῆς νὰ προσκυνήσῃ.

Ἡ περιγραφὴ δὲ τοῦ ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου — κέντρου τῆς πεσούσης ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. — μέχρι τοῦ ἰοστεφάνου τῆς Παλλάδος ἄστεως — σημερινοῦ κέντρου τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος — ταξειδίου τοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα κατερχομένου ἐξ Ἀγγλίας Δημοφῶντος εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἀπαράμιλλος εἰς λυρισμὸν καὶ θαυμασία εἰς φιλοπατρίας ἔκφρασιν.

Βαθὺς ὁ Δημοφῶν μελετητὴς τῆς πατρίου ἱστορίας, ὁρῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πενθίμως ὑψούμενα τὰ τείχη, ἐφ' ὧν πάλαι ποτὲ τὰ νικηφόρα λάβαρα τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ ὑπερηφάνως ἐκυμάτιζον, ἀναφωνεῖ τὰ ἀμίμητα ταῦτα: «Πολιτισμὸς ἑλληνικὸς ἤνθησεν ἐνταῦθα, καὶ σοφία ἄλλης ὑφῆς, καὶ τέχνη διαφόρου ρυθμοῦ, καὶ κομψότης ἤθους καὶ τρόπων, καὶ πλούτου ἀκμή, καὶ ἔκπαγλος παράταξις καὶ μεγαλοπρέπεια αὐλῆς, καὶ φιλομουσία, καὶ παιδεύσεως πνεῦμα καὶ νόημα. ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀγροίκους τῆς Δύσεως, ὅπου ἀμουσία καὶ ἀφιλοκαλία ἐκράτει, καὶ μέλαινα νὺξ ἠθικὴ λυθεῖσα μόνον ὅτε, διαπόντιος, μετὰ τὴν συμφορὰν, ἤγαγεν εἰς τὴν Δύσιν ὁ φυγὰς Ἕλλην Προμηθεὺς ἀνημμένην καὶ ἄσβεστον ἐσαεὶ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἡμερώσεως τὴν δᾷδα«.

Εἰς τὸ ἀπελευθερωθὲν ἑλληνικὸν τμῆμα τέλος ὁ εὐγενὴς Χῖος ἀφικνεῖται, εἰς τὴν χώραν, ἔνθα τῆς ποιητικῆς Κασταλλίας ὁ φλοῖσβος ἡδέως ἄλλοτε ἐκελάρυζε καὶ ἡ μαντικὴ ἐφύετο τῆς ἀκρωρείας τοῦ Παρνασσοῦ δάφνη, ἡ τὴν χρησμοδότιν στέφουσα Πυθίαν, εἰς τὴν χώραν, ἥτις παρέστη μάρτυς μαχῶν μεταξὺ θεῶν καὶ τιτάνων καὶ παρήγαγε τοὺς φαεινοὺς ἀστέρας, τοὺς μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ ἰδεατικῷ οὐρανῷ σελαγίζοντας.

Ἐντεῦθεν ἄρχεται ποιητικωτάτη περιγραφὴ παντὸς ὅ,τι σεμνὸν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ὁ πανδαμάτωρ χρόνος ἐσεβάσθη καὶ ὅ,τι καλὸν αἱ νέαι ἔχουσιν Ἀθῆναι, δὲν παραλείπει δὲ ὁ ἐπιφανὴς λόγιος μακρὰν νὰ ποιήσηται μνείαν καὶ τῶν τουρκοκρατουμένων Ἀθηνῶν, ὁπότε, ἕνεκεν ἰδίᾳ τοῦ ἐπαράτου τοῦ παιδομαζώματος φόρου. «τὸ πᾶν ἐθρήνει, τὸ πᾶν ὠλόλυζεν εἰς τῆς ἡμέρας τὸ φῶς, εἰς τῆς νυκτὸς τὴν σκοτίαν, εἰς τῆς ἐρημίας τὴν σιωπήν, εἰς τῆς ἀπαραβιάστου οἰκογενειακῆς ἑστίας τὴν ὕποπτον ἀσφάλειαν, εἰς τὴν ἀβεβαίαν παρηγορίαν καὶ τὴν λήθην τοῦ ὕπνου, εἰς τὴν ἀμφίβολον πολλάκις ἀσυλίαν τῆς ἐκκλησίας».

Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν προσκυνήσας ὁ ἐνθουσιώδης Χῖος καὶ ὁρκισθεὶς ὅτι ἡ ἀγνώμων τῆς Λήθης θεότης μηδέποτε θὰ δυνηθῇ τὴν ψυχήν ν' ἀποσπάσῃ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν μεγάλων ἰδανικῶν, ἅτινα μόνη ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ γιγνώσκει νὰ λατρεύῃ, περίλυπος ἐπιβαίνει τοῦ πλοίου ἀπερχόμενος εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα αἱ ἐμπορικαὶ ὑποθέσεις ἐκάλουν αὐτόν.

Τὸ πλοῖον πλέει ἤδη πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ Μαλέα, ἣν κάμπτων ὁ Δημοφῶν οὐκ ἐπελάθετο τῶν οἴκαδε, διότι «εἰς τὸν νόμον τῆς λήθης δὲν ὑπάγεται ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ ἄκαρδος καὶ ψυχρὰ θεότης αὐτὴ δὲν θὰ ἐπηρεάσῃ ποτὲ τὴν ἀθανασίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς».

Ἀλλ' ἄρά γε ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Παγανέλη ἐκ τῆς Ἑλλάδος οὕτω σκληρῶς ἀποδιωκομένη αὕτη θεότης θὰ σεβασθῇ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ; Ἀδιστάκτως φρονῶ, ὅτι τοῦτο, γνησίως ἑλληνικὸν ὄν, δὲν θὰ καταποντισθῇ ἐν τῷ ὠκεανῷ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου.

Δ. Α. Χατζηγιάννης

ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Γαλῆ τις ἐπιστρέφουσα τὴν ἑσπέραν εἰς τὴν ἐξοχικὴν οἰκίαν, ὁσάκις εὕρισκε τὴν θύραν κλειστὴν ἐκτύπα τὸ ρόπτρον, κατὰ λίαν παράδοξον τρόπον μέχρις ὅτου οἱ ὑπηρέται ἀνέῳγον τὴν θύραν καὶ εἰσήρχετο. Πολὺ πλησίον τῆς ἐξωθύρας ὑπῆρχε τοῖχος, ἐφ' οὗ ἀνερχομένη ἡ γαλῆ, ἐλάμβανε τὸ ρόπτρον διὰ τῶν ὀνύχων καὶ ἀφοῦ ὕψου αὐτὸ ἄφηνε κατόπιν νὰ πέσῃ· τοῦτο δὲ ἐπανειλημμένως πράττουσα ἠνάγκαζε τοὺς ὑπηρέτας νὰ ἀνοίξωσι τὴν θύραν.

Εἴς τινα παράλιον σταθμὸν τῆς Γαλλίας ἑτέρα γαλῆ ἡλίευε μετὰ μεγίστου ζήλου καὶ πολλῆς δεξιότητος. Καθ' ἑκάστην ἐβυθίζετο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ συνελάμβανεν ἰχθῦς, οὓς ἐκράτει ζῶντας καὶ ἔφερεν ἐκτὸς τῆς θαλάσσης.

Ὅτε οἱ Τυρόλιοι καὶ οἱ Βαυαροὶ ἐπολέμουν, οἱ Τυρόλιοι εἰς ἀνιχνευτικήν τινα ἐκδρομὴν συνέλαβον δέκα πέντε βαυαρικοὺς ἵππους καὶ ἱππεύσαντες αὐτοὺς ἀπῆλθον. Μετά τινα χρόνον συνεπλάκησαν οὗτοι μετά τινος βαυαρικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος· οἱ ἵπποι εὐθὺς ὡς διέκριναν μακρόθεν τὰς στολὰς τῶν Βαυαρῶν, ἔδραμον πρὸς αὐτούς, φέροντες συγχρόνως τοὺς ἀναβάτας αὐτῶν, οἵτινες βλέποντες ὅτι ἔμελλον νὰ συλληφθῶσι ζῶντες ὑπὸ τῶν πολεμίων, προσεπάθουν νὰ συγκρατήσωσι τοὺς ἵππους. Πλὴν εἰς μάτην. Οἱ ἵπποι ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ βαυαρικὸν στρατόπεδον, οἱ δὲ ἀναβᾶται Τυρόλιοι ἐγένοντο οὕτω αἰχμάλωτοι.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Π. Α. Σ ἐν Ἀθήναις. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ γνωρίσωμεν ὑμᾶς, ὁπότε σκεπτόμεθα καὶ περὶ τῆς ἀποσταλείσης ἡμῖν μεταφράσεως. — Α. Σ. Μ. ἐν Ἀθήναις, ἕνεκεν πληθώρας ὕλης ἀναβάλλεται ἡ κρίσις, διὰ τὸ προσεχές.—Νιόβην ἐνταῦθα, εὐχαριστοῦμεν δι' ἀποστολήν, ἀτυχῶς ὅμως διαφωνοῦμεν ὡς πρὸς τὰς γλωσσικὰς πεποιθήσεις.—Ε. Ε. Π. ἐνταῦθα, εἰς τὸ προσεχές.—Κ. Π ἐν Ἀθήναις, ἐλπίζομεν εἰς τὸ προσεχές, ἐὰν ὅμως καὶ ὑμεῖς συμμορφωθῆτε.—Ε. Γ. Μ. Πειραιᾶ, ἕνεκεν πολλῆς γλωσσολογικῆς ὕλης ἀναβάλλεται εἰς προσεχές. Εὐχαριστοῦμεν δι' ἀποστολήν. — Α. Β. Λάρισσαν, πρῶτα ἐξηντλήθησαν. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἂς ἀναμείνωσιν ἀνατύπωσιν. Φρόντισον καὶ γράψον. Βιβλίον καὶ ἐσώκλειστα ἐλήφθησαν, μὴ ἀπορῇς διὰ σιωπήν.—Γ. Ι. Σ. Κύθηρα, πρῶτον τεῦχος ἐξηντλήθη, δεύτερον ἀποστέλλομεν, φρόντισον. — «Ἱερομνήμονα» Βόλον, εὐχαριστοῦμεν δι' εὐμενεῖς κρίσεις, πρῶτον ἐξηντλήθη, δεύτερον ἀποστέλλομεν. — Ι. Π. Καστανιᾶ, ἐλάβομεν, εὐχαριστοῦμεν— Ι. Δ. Μ. Utah Ἀμερικῆς, λαμβάνεις, ἐν ἐπιστολῇ γράφω ἐκτενῶς, φρόντισον. — Ν. Ν. Colorado, πέμπομεν ἀγγελίας, φροντίσατε.—Α. Σ. Λονδῖνον. εὐχαριστοῦμεν. — Ι. Γ. Ρ. Κάϊρον, ἐλάβομεν, εὐχαριστοῦμεν. — Ο. Α. Ἅγ. Στέφανον, εἴδομεν τυχαίως τὸν Ἀττίλιον, ὅστις θὰ φροντίσῃ.—Κ. Π. Χανιά, ἀποστέλλομεν.—Π.Σ. Σουδάν, ἐλάβομεν, εὐχαριστοῦμεν.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

— **Σπυρ. Παγανέλη,** Ἀθηναϊκαὶ ἡμέραι, ἐν Ἀθήναις Δρ. 3.—

— **Ε. Γ. Μπόσακα,** Θουκυδίδου ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ γνῶμαι συνερανισθεῖσαι ἐκ τῆς ὅλης συγγραφῆς —Ἐν Ἀθήναις. » 1.—

— Μαθητὴς—μαθήτρια, ἀναπόσπαστον ἐγκόλπιον τῶν ἀληθῶς φίλων τοῦ σχολείου.—Ἐν Πειραιεῖ. » 1.—

— **Δημ. Ι. Καλογεροποΐλου,** διευθυντοῦ τῆς «Πινακοθήκης», ἐκδοθήσονται τῇ 10 Δεκεμβρίου **«Ἀνάγλυφα»** εἰκόνες καὶ διηγήματα. Ἐν Ἀθήναις. » 1.—

ΤΡΙΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΚΛΗΡΟΧΙΝ

τῆς 28 Ὀκτωβρίου (10 Νοεμβρίου)
τῆς 30 Δεκεμβρ. (12 Ἰανουαρ. 1908)

1907

ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΛΧΕΙΟΝ

ΕΤΟΥΣ 1907

ΚΕΡΔΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΛΗΡΩΣΕΩΝ
ΔΡΑΧΜΩΝ 450,000 ΔΡΑΧΜΩΝ

Ἕκαστον γραμμάτιον παρέχει συμμετοχὴν εἰς ἀκέραιον τὸ κέρδος ἑκάστης κληρώσεως

Ἕκαστον γραμμάτιον ἰσχύον διὰ μίαν ἐκ τῶν κληρώσεων τιμᾶται μιᾶς δραχμῆς

ΚΕΡΔΗ ΕΚΑΣΤΗΣ ΚΛΗΡΩΣΕΩΣ

Ἐν Μέγα Κέρδος	ἐξ	100 000	Δραχμῶν
Ἐν Κέρδος	ἐξ	25 000	Δραχμῶν
Ἐν Κέρδος	ἐκ	10,000	Δραχμῶν
Τρία Κέρδη	ἐκ	5,000	15,000 Δραχμῶν
Πέντε Κέρδη	ἐκ	1,000	5,000 Δραχμῶν
411 Κέρδη	ἐξ	100	41,100 Δραχμῶν
578 Κέρδη	ἐκ	50	28,900 Δραχμῶν
Ἐν ὅλῳ Κέρδη			225,000 Δραχμῶν

ΚΕΡΔΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΚΛΗΡΩΣΕΩΝ

2 Μεγάλα Κέρδη	ἐξ	100,000	200,000 Δραχμῶν
2 Κέρδη	ἐξ	25 000	50,000 Δραχμῶν
2 Κέρδη	ἐκ	10,000	20,000 Δραχμῶν
6 Κέρδη	ἐκ	5,000	30 000 Δραχμῶν
10 Κέρδη	ἐκ	1 000	10,000 Δραχμῶν
822 Κέρδη	ἐξ	100	82,200 Δραχμῶν
1156 Κέρδη	ἐκ	50	57,800 Δραχμῶν
Ἐν ὅλῳ Κέρδη			450,000 Δραχμῶν

Ἀπευθυντέον: Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν (Γραφεῖον Λαχείου) εἰς Ἀθήνας εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν δημοσίαν Ἀρχήν, εἰς τὰς ἑλληνικὰς Τραπέζας καὶ τὰ Ὑποκαταστήματα αὐτῶν, καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πρακτορεῖον τῶν Ἐφημερίδων καὶ τὰ ὑποκαταστήματα αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1907

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ 31 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1907

Ἐνεργητικὸν

Ταμεῖον	εἰς μεταλλικὸν .	Δρ.	4,455,891.55
	» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	454,400.—
	» κερματικὰ γραμμ. δίδραχμα καὶ μονόδρ.	»	1,967,408.—
Ἐξωτ. λ)σμοὶ	Ἀντίτιμον μετ. τραπ. εἰς τὸ ἐξωτερικὸν	»	40,085,870.81
	Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθν. δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλλ. Σιδηροδρόμων 4 ο)ο τοῦ 1902	»	8,523,420.25
Δάν. πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρν. ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τραπ. γραμ.		»	64,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων		»	10,500,000.—
Ὁμολ. Ἐθν. δαν.	Εἰς χρυσὸν Δρ. 24,709,759.10		
	» τραπ. γραμμ. » 28,025,027.50	»	52,734,786.60
Ἐθνικὸν «Γεωργικὸν Θεσσαλικὸν» δάνειον		»	1,167,357.60
Ἔντοκα γραμμ. Ἑλλ. Δημοσίου εἰς τραπ. γραμμάτια		»	2,810,666.66
Προεξοφλήσεις . .		»	23,589,148.23
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων		»	3,046,701.90
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ)σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων		»	15,270,185.48
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων		»	7,212,985.98
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ		»	67,312,453.17
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα		»	45,915,993.35
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας		»	13,299,790.50
Καθυστ. χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας		»	5,054,924.50
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας		»	4,928,757.—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης		»	1,500,000.—
Ὁμολ. λαχ. δαν. Ἐθν. Τραπ. τῆς Ἑλλ. 2 1)2 ο)ο (εἰς τρ. γρ.)		»	1,449,997.50
Τοκομερίδια ἐν γένει		»	
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκ. ἐκποιήσ.		»	8,464,010.32
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς		»	2,979,887.63
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως κατασκευῆς τραπ. γραμμ.)		»	1,575,547.28
Διάφοροι λογαριασμοὶ		»	4,583,868.49
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ		»	5,821,749.09
Διεθν. Οἰκον. Ἐπιτροπὴ (λ)σμὸς ὑπηρ. Ἐθν. δαν. εἰς χρυσὸν)		»	4,155.38
Λ)σμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβ. εἰς κέρδη ἐκ τραπ. γραμ.		»	1,361,920.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προν. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας		»	880,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δαν. εἰς τραπ. γραμμ.		»	250,000.—
Διάφορα		»	676,651.29
		Δρ.	402,657,403.98

Παθητικὸν

Μετοχικὸν κεφάλαιον		Δρ.	20,000,000.—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια		»	13,500,000.—
Τραπ. γραμ. ἐν κυκλ.: Ι. διὰ λ)σμὸν Κυβ. δρ. 64,778,575.42			
ΙΙ. » » Τραπ. » 63,208,773.51		»	127,987,348.93
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα		»	10,500,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικὸν		»	8,971,612.60
Καταθέσεις ἄνευ τόκου		»	15,106,129.65
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι		»	787,176.53
Μερίσματα πληρωτέα		»	260,185.—
Καταθέσ. Δημοσ. διὰ χορηγ. δαν. κατὰ τὸν ,ΒΦΜ' Νόμον		»	
Διεθν. Οἰκ. Ἐπιτρ. (λ)σμὸς (εἰς χρυσὸν Δρ. 1,190,378.84			
καταθ. ἐκ δημ. ὑπεγγ. προσ. (» τρ. γραμ. » 7,312,610.63		»	8,502,989.47
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσὸν		»	
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	328,258.50
Καταθέσεις Δημοσ. εἰς χρυσὸν		»	2,024,567.57
Καταθέσεις δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια		»	23,803.59
Ἔντοκος κατάθ. Δημ. εἰς χρυσὸν διὰ κατασκ. Σιδ. Π.Δ.Σ.		»	8,523,420.25
» » » » τρ. γραμ. » » » »		»	25.179.89
Καταθέσεις ἔντοκοι		»	103,687,320.24
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 ο)ο εἰς χρυσὸν		»	43,115,820.—
» » » 2 1)2 ο)ο εἰς τρ. γραμμ.		»	20,479,200.—
Ὑπηρεσία λαχειοφ. δανείου Τραπέζης 3 ο)ο εἰς χρυσὸν		»	1,365,362.—
» » » » 2 1)2 ο)ο εἰς τρ. γραμ.		»	98,670.—
Κατάθεσεις ταμιευτηρίου		»	9,088,853.84
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ		»	
Διάφορα		»	7,281,505.92
		Δρ.	402,657,403.98

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 9 Νοεμβρίου 1907

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Π. Α. Κουτσαλέξης